

Vergaderjaar 2024–2025

21 501-02

Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken

Nr. 3056

VERSLAG VAN EEN COMMISSIEDEBAT

Vastgesteld 14 februari 2025

De vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp en de vaste commissie voor Europese Zaken hebben op 22 januari 2025 overleg gevoerd met mevrouw Klever, Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp, over:

- **de brief van de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp d.d. 21 januari 2025 inzake geannoteerde agenda voor de gecombineerde informele Raad Buitenlandse Zaken Handel en informele Raad Concurrentievermogen op 3 en 4 februari 2025 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 3006);**
- **de brief van de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp d.d. 27 november 2024 inzake verslag van de Raad Buitenlandse Zaken Handel van 21 november 2024 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 2981);**
- **de brief van de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp d.d. 5 december 2024 inzake uitvoering van de motie van het lid Teunissen c.s. over de Europese Commissie en de Europese Raad laten weten dat Nederland het EU-Mercosur-verdrag niet zal ondertekenen (Kamerstuk 36 600 XVII, nr. 36) (Kamerstuk 31 985, nr. 84);**
- **de brief van de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp d.d. 16 december 2024 inzake onderhandelaarsakkoord tussen de EU en de Mercosur-landen (Kamerstuk 31 985, nr. 85).**

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp,
De Vries

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
Van der Plas

De griffier van de vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp,
Meijers

Voorzitter: Hirsch
Griffier: Meijers

Aanwezig zijn zeven leden der Kamer, te weten: Ceder, Hirsch, Kamminga, De Korte, Kostić, Paternotte en Ram,

en mevrouw Klever, Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp.

Aanvang 13.00 uur.

De voorzitter:

Goedemiddag allemaal en welkom bij dit commissiedebat Informele Raad Buitenlandse Zaken Handel. Welkom aan Minister Klever en ook welkom aan de Kamerleden die hier aanwezig zijn: mevrouw Kostić van de Partij voor de Dieren, meneer Paternotte van D66, mevrouw De Korte van NSC, de heer Ceder van de ChristenUnie, meneer Ram van de PVV en mevrouw Kamminga van de VVD. Ik heb me aangemeld als voorzitter, omdat daar meerdere keren naar gevraagd is. U weet allemaal dat het mijn eerste keer is dat ik voorzit, dus ik hoop op uw steun in het goed laten verlopen van dit debat.

Ik stel voor dat we allemaal in eerste instantie drie interrupties krijgen in de eerste termijn. Ik hoop dat u die interrupties kort en bondig wil houden, en vooral binnen de 45 seconden. U heeft in de eerste termijn een spreektijd van vier minuten. Ikzelf wil misschien ook interrupties plegen. Ik zal in ieder geval als laatste mijn spreektekst doen. Als ik een interruptie heb, dan wacht ik tot iedereen daarvoor geweest is, dus als een Kamerlid alles heeft willen zeggen en ook alle interrupties van collega-Kamerleden zijn geweest. Datzelfde zal ik doen in de eerste termijn van de Minister. Ik wacht dus tot de Minister klaar is met haar beantwoording van de vragen en dan zal ik daar eventueel nog op reageren. Even kijken of ik nu alles gezegd heb. Aan het einde van de eerste termijn van de Kamer en ook als ik zelf een interruptie wil plegen, is het dus ook nodig dat iemand anders even de voorzittersrol overneemt. Mevrouw Kamminga, zou ik dat aan u mogen vragen? We gaan even kijken hoe we dat gaan doen.

Dat was volgens mij alles wat ik moest zeggen. Ik ga ook heel erg vaak naar de griffie kijken. Die gaat mij helpen bij het goed laten verlopen van dit debat. Mag ik dan ... Ik zei net uw naam verkeerd, begrijp ik. Het is «het lid Kostić»; de naam was goed. Mag ik dan het lid Kostić als eerste het woord geven?

Kamerlid Kostić (PvdD):

Dank u wel, voorzitter. Er ligt een nieuw EU-Mercosur-verdrag. Het akkoord dat in 2019 werd gesloten met de autoritaire Bolsonaro was voor velen niet acceptabel. De belofte was dat er betere afspraken zouden komen om de bossen, het klimaat en de Europese landbouwstandaarden te beschermen. En is dat gelukt? Nou, het antwoord is helaas nee. Aan de afspraken over landbouw is niets verbeterd en voor natuur, de bossen en klimaat is het alleen maar slechter geworden. De nieuwe afspraken over duurzaamheid klinken mooi, maar stellen weinig voor. Er is een vage formulering over het stoppen van ontbossing vanaf 2030, een vrijblijvende ambitie die niet afdwingbaar is en die niets toevoegt aan de al bestaande internationale afspraken. Erkent de Minister dat? Klimaatafspraken zouden een essentieel onderdeel van het verdrag zijn, maar niets in het verdrag dwingt landen om het klimaat echt te beschermen. Zolang ze op papier lid blijven van het klimaatakkoord, blijft het zonder gevolgen voor deze landen. Erkent de Minister dat?

Het wordt nog erger, voorzitter. In ruil voor deze holle, onafdwingbare groene beloftes hebben de Mercosur-landen wél een mechanisme met tanden gekregen, een zogenaamd rebalancing mechanism, een straf op

de bescherming van natuur, klimaat en mensenrechten hier in Europa. Kritische experts waarschuwden dat dit de Europese bossenwet kan ondermijnen. Kan de Minister op die waarschuwing ingaan? Arbiters kunnen achter gesloten deuren besluiten dat de wetten die onze burgers, dieren en natuur beschermen, nadelig uitpakken voor Brazilië of Argentinië. Deze landen kunnen dan sancties tegen ons instellen, zoals hogere handelstarieven. Laten we onszelf straks sancties opleggen door Zuid-Amerikaanse landen, omdat ze vinden dat onze wetten te weinig rekening met ze houden? Graag een reactie van de Minister op dit mechanisme.

Ik wil ook graag een reflectie op de recente uitbraken van mond- en klauwzeer. Is de Minister het ermee eens dat meer gesleep met dieren en vlees een gevaar vormt voor de volksgezondheid en dat dat dus ook geldt voor het Mercosur-verdrag?

Voorzitter. Waarom is de Minister teruggekomen op de eerdere belofte om begin dit jaar een kabinetsstandpunt over EU-Mercosur officieel te maken? Waarom pas in het tweede of zelfs derde kwartaal? De lakse houding van de Nederlandse regering is in strijd met de breed gesteunde moties van de Kamer. Intussen duwt de Europese Commissie door. Het kabinet moet nú stelling nemen om boeren, burgers en natuur in Europa te beschermen. Ik wil echt een harde toezegging hebben van de Minister: kom uiterlijk in februari met een standpunt. Ik verwacht niets anders dan een luid en duidelijk nee tegen het verdrag, conform de motie-Teunissen van november. Het kabinet hoeft niet lang na te denken, want het standpunt is al uitgeschreven in de motie, die bovendien vraagt om een actieve houding richting Europa tegen Mercosur.

Daarnaast de volgende vragen. Wat doet de Minister precies om te voorkomen dat de Europese Commissie nationale parlementen buitenspel zet in de besluitvorming? Wat doet de Minister om te voorkomen dat dit verdrag straks voorlopig in werking treedt nog voordat nationale parlementen erover hebben kunnen besluiten, zoals met het CETA-verdrag met Canada is gebeurd? Welke contacten heeft de Minister met Frankrijk, Polen en andere landen die het verdrag niet willen? Welke acties gaat de Minister ondernemen om het verdrag tegen te houden? Tot slot. Stop alsjeblieft met treuzelen, want hoe langer de Minister wacht, hoe groter de kans is dat we in een verdrag worden gerommeld dat volgens meer dan twee derde van deze Kamer ongewenst is. Toon nu daadkracht, want er is geen tijd te verliezen.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Ik weet eigenlijk niet precies waar ik moet beginnen, want ik heb echt een hele andere interpretatie van de feiten en wat er nu voorligt dan het lid Kostić. Maar goed, laat ik daar het debat niet over openen, want ik denk dat we daar niet uit komen. Als iemand iets niet wil zien, dan wordt het ook niet gezien. Dat betreur ik gewoon echt, want nogmaals, er zijn juridisch afdwingbare afspraken gemaakt, juist over het Parijs-akkoord, en er zijn juist op landbouw extra stappen gezet. Ik vraag me dus af of het überhaupt ooit genoeg gaat zijn voor de Partij voor de Dieren. Dat debat ga ik dan maar niet aan, want volgens mij is dat zinloos. Maar wat ik wel wil vragen, is het volgende. Stel, dit verdrag gaat niet door, we doen wat het lid Kostić en haar partij voorstellen en deze landen gaan naar China. Het lid Kostić moet het toch met mij eens zijn dat we dan nog veel slechter af zijn met het klimaat, met al die onderwerpen die u en ik belangrijk vinden, waarbij ik dit Mercosur-verdrag juist als een stap voorwaarts zie. Maar als we het daar al niet over eens zijn, dan zou het in ieder geval, als we naar China kijken, een stap achteruit zijn. Dat moet het lid Kostić toch met me eens zijn?

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Die inleiding was onnodig. Ik baseer me gewoon op de experts en op de tekst van het verdrag zelf, die heel vaag is en alle kanten op kan. We hebben geen enkel afdwingbaar instrument, maar we hebben er nu wel een mechanisme bij gekregen dat juist onze eigen wet- en regelgeving en de bescherming van onze boeren en natuur tegenwerkt. Maar als u mij vraagt of ik het belangrijk vind dat we goede contacten hebben met andere landen: ja, natuurlijk is dat belangrijk. Maar moet dat dan volgens de oude politiek, die gebaseerd is op de oude economie van 25 jaar geleden, die nu niet meer aan de orde is? Als we het belangrijk vinden dat we onze natuur beschermen, dat we het klimaat beschermen, dat we onze boeren, burgers en landbouw hier in Europa beschermen – volgens mij zijn we daar vooral nu verantwoordelijk voor – dan moeten we daar afspraken over maken en ons niet in een verdrag laten rommelen waar wij heel nadelig uit komen. Zo’n mega vleesproducent als JBS in Zuid-Amerika, die van dit verdrag profiteert, jubelt. De Mercosur-landen jubelen, omdat ze ons in de onderhandelingen toch hebben overwonnen door dat mechanisme. Dat betekent dus dat de natuur, het klimaat en onze boeren verliezen. Je hoeft alleen maar te kijken naar de reacties op het Mercosur-verdrag van de Mercosur-landen en zo’n vleesbedrijf als JBS tegenover al die milieubeschermers, natuurbeschermers, de boeren en zelfs de inheemse bevolking in Zuid-Amerika om te weten dat dit gewoon een superslecht verdrag is. Als je een superslecht verdrag hebt, dan kan je geen goede geopolitieke positie verwerven.

De **voorzitter**:

Dank. Voordat ik het woord geef aan de heer Paternotte ook even deze opmerking: ik had het net over de lengte van de interrupties, maar let ook op de lengte van de antwoorden, want daar tikt de tijd natuurlijk ook mee. Dan is het nu het woord aan de heer Paternotte.

De heer **Paternotte** (D66):

Dank, voorzitter. Het zal een wat andere inbreng zijn dan die van collega Kostić. Allereerst: hartstikke fijn dat we het debat nu deze week kunnen hebben. Dat was ook op verzoek van de Kamer. Ik zeg er alleen wel bij dat ik niet wist dat dat was omdat de Minister voor Handel niet naar het World Economic Forum gaat. Dan denk ik: hoe kan dat nou? Dat is een praatclub waar talloze ondernemers en bedrijven rondlopen, waar voor Nederland zaken te doen zijn, en dan stuurt de Minister voor Handel haar collega’s van Klimaat, van Defensie en de premier. Wat is dit voor werkverzuim? Kan de Minister dit zo meteen aan ons uitleggen? Dan Trump, voorzitter. Donald Trump zei afgelopen maandag weer dat zijn verkiezingsbeloften allemaal betaald moeten gaan worden met importtarieven. Hij noemt dat «de belastingdienst voor het buitenland». Vriendschap is voor hem een illusie; het is een pakketje schroot met een heel dun laagje chroom. De kans dat onze export geraakt wordt, is dus levensgroot. Daar mag Amerika voor kiezen. Wij gaan over onze eigen keuzes. We zouden wel olie-, oliedom zijn als we dan niet zelf alles op alles zetten voor alternatieve handelspartners zoals het Mercosur-verdrag, waar we als Nederland meteen 300 miljoen euro per jaar mee kunnen verdienen. Dat kunnen we echt niet laten klappen. Hoge Vertegenwoordiger Kallas zei het al duidelijk en we hoorden het net ook: als wij die Mercosur-deal niet sluiten, dan doet China het. Dat betekent dat wij onze invloed in Zuid-Amerika compleet zien verdampen en dat we net zo afhankelijk blijven van de VS en China, maar ook dat China juist minder afhankelijk van ons wordt. Ondertussen is het handelsoverschot van China al gestegen tot 1.000 miljard dollar. En 1.000 miljard – ik weet niet of u weet hoe je dat ook kunt noemen – is een biljoen. Het is net zo veel als de hele Nederlandse economie. China verkoopt per jaar in heel Nederland

meer dan het inkoop. Het afwijzen van Mercosur is echt desastreus voor de positie van Nederland.

De **voorzitter**:

Er is een interruptie van de heer ...

De heer **Paternotte** (D66):

Als ik nog even mijn vraag mag stellen, voorzitter: waarom is het kabinet hier zo vaag over? Ik roep het kabinet op: steun dit verdrag en zet de Nederlander op één, en niet de Amerikaan of de Chinees.

De heer **Ceder** (ChristenUnie):

De ChristenUnie is over het algemeen best te porren voor het sluiten van handelsverdragen, omdat die geopolitieke impact hebben. Het is volgens mij ook niet zo dat de hele Kamer tegen het hele Mercosur-verdrag is. Volgens mij is vooral het landbouwaspect – dat speelt al jaren – een grote doorn in het oog. Het is in Europees verband niet gelukt, in ieder geval tot nu toe nog niet, om dat eruit te halen of het in ieder geval aan te passen naar wens van heel veel parlementariërs hier maar ook van landen als Frankrijk. Is de heer Paternotte het met mij eens dat het probleem niet is dat een groot deel hier maar ook andere landen tegen Mercosur zijn, maar dat de huidige vorm voor velen onacceptabel is? Is D66 ook bereid om daarnaar te kijken waardoor er inderdaad, zoals u zegt, wel een akkoord mogelijk is, of daar in ieder geval meerderheden voor te vinden zijn, maar dan onder voorwaarden die vele parlementariërs, die de boel horen te controleren, wél kunnen dragen?

De heer **Paternotte** (D66):

Als je na 25 jaar onderhandelen op het punt staat dat het echt nu of nooit is en dan zegt «eigenlijk willen we toch de hele landbouw eruit», is dat denk ik een tikkeltje naïef. Ik denk ook dat het onverstandig is, want we hebben in een onderzoek van Ecorys en de Wageningen Universiteit gezien dat het akkoord ook voor de Nederlandse landbouwsector per saldo goed uitpakt, bijvoorbeeld voor de akkerbouwsector. Er zijn delen van de landbouw- en veeteeltsector waar dat inderdaad iets minder voor geldt, maar per saldo pakt het goed uit. We krijgen binnenkort een update van dat onderzoek, maar er zijn geen aanwijzingen waarom dat nu anders zou zijn. Je kan jezelf arm rekenen en zeggen: ik kijk naar een gigantisch groot handelsakkoord en ik zie daar een klein deeltje waar we niet goed uit komen. Maar we zien de analyses: per saldo is het voor de Nederlandse economie beter; 300 miljoen; ook de landbouwsector komt er beter uit. Als je dan nog gaat zeggen «kunnen we niet een heel deel eruit gaan halen?», is dat hetzelfde als jezelf terugtrekken in Europa. Ik denk dat we de Nederlandse economie en de Nederlander daarmee geen dienst bewijzen.

De heer **Ceder** (ChristenUnie):

Maar als ik de redentie van mijn collega volg, dan zegt de heer Paternotte: we laten het liever helemaal afketsen, dus we hebben liever niets dan een voorstel dat ook de goedkeuring kan wegdragen van democratische parlementen in het Europese construct. Maar dat rijmt toch niet met het uitgangspunt van D66 dat het handelsverdrag zo belangrijk is? Ik snap dat wij er anders naar kijken. Daar gaat het niet om. Maar mijn vraag is: mocht het zo zijn dat bijvoorbeeld Frankrijk zijn standpunt niet wijzigt, is D66 er dan toe te bewegen om alsnog naar het voorstel te kijken? Of zegt D66 dan: goed, dan gaan we het nog verder uitstellen? U geeft inderdaad al aan dat het een heel lang traject is. Of zegt u: omdat we verschillende landen zijn, is het geven en nemen; we zijn ook bereid om te kijken naar wat haalbaar is?

De heer **Paternotte** (D66):

We zijn bereid om te kijken naar wat haalbaar is. Ik denk alleen dat we best kunnen zeggen dat Frankrijk misschien iets anders wil, maar ik denk dat ze er in Zuid-Amerika niet op zitten te wachten om weer even de helft, of in ieder geval een kwart, van het verdrag eruit te gooien. Dat is na 25 jaar onderhandelen niet zoals het werkt. Wat ons betreft gaat het hetzelfde als met bijvoorbeeld het CETA-verdrag. Daar is ook een hoop discussie over geweest, maar volgens mij constateren we dat het verdrag goed werkt, dat het onze economie een stukje versterkt en dat het belangrijk is dat we die band met Canada hebben. Uiteindelijk hebben de Tweede en Eerste Kamer ook met dat verdrag ingestemd. Dat is wat er wat ons betreft zou moeten gebeuren.

De **voorzitter**:

U vervolgt uw betoog. O, het lid Kostić.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

We komen er niet uit. D66 luistert blijkbaar niet naar al die natuur- en milieuorganisaties en de inheemse bevolking, die zeggen: dit is gewoon heel slecht voor ons en onze toekomst. Maar toch even door op het rebalancing mechanism, want dat is een nieuw mechanisme, dat ingevoegd is in het verdrag. Zoals ik net schetste, jubelen Mercosur-landen en de vleesgiganten daarover, omdat het de economische belangen van Mercosur-landen beschermt. Maar ik weet dat D66 vaak naast ons staat als het gaat om de Green Deal of om de ontbossingswet. Ze hebben meegestemd met een motie van ons dat het verdrag niet de ontbossingswet van Europa mag schaden. Nu concluderen onder andere Veblen en Politico dat de bossenwet door dat mechanisme wordt geschaad. Mijn vraag aan D66 is dus: zijn ze bereid, gezien dit nieuwe mechanisme, gezien deze conclusie, om opnieuw te kijken naar het Mercosur-verdrag en te kijken wat nou echt de belangen zijn die we moeten verdedigen?

De heer **Paternotte** (D66):

De zorgen over de Amazone en de inheemse bevolking moeten we heel serieus nemen, maar ik zie dat de huidige Braziliaanse regering van Lula – waar ik overigens genoeg op aan te merken heb, bijvoorbeeld op zijn verhouding met Rusland – ervoor zorgt dat de ontbossing fors afneemt. Gelukkig maar; dat is hard nodig voor de hele wereld. Ook inheemse volkeren worden beter beschermd. Over dat rebalancing mechanism: ik zie dat daarin staat dat als blijkt dat landen zich niet aan de klimaatafspraken uit het akkoord houden, of dat ze zich niet aan het klimaatakkoord van Parijs houden, het hele handelsverdrag kan worden opgeschort. De dag nadat Donald Trump uit het klimaatakkoord van Parijs is gestapt, is het toch ontzettend belangrijk dat wij ervoor zorgen dat we dat blok in Zuid-Amerika wél aan het klimaatakkoord van Parijs kunnen binden? Ik weet dat we dat op één manier in ieder geval niet voor elkaar krijgen. Dat is de handen ervan aftrekken en zeggen: geen handelsakkoord met Europa; succes met de rest van de wereld. Dat is volgens mij wat we zouden moeten doen: juist de Mercosur-landen binden aan die afspraken.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Fijn dat we even een gesprek kunnen aangaan, maar ik constateer dat D66 zegt dat we in Brazilië een regering hebben die al goed bezig is. Dan is het hele verdrag niet nodig, zou je zeggen. We hebben wel een andere regering, van Milei, een autoritaire leider die niets heeft met natuurbescherming en milieubescherming. Daar wil D66 ook een akkoordje mee sluiten. Maar ik wil dat D66 toch ingaat op het mechanisme en wat ik daar net over zei, want nogmaals, het mechanisme schaadt onze bossenwet volgens experts. Politico heeft daarover geschreven. De waarborgen

waarnaar werd verwezen, gelden alleen maar als een land uit het klimaatakkoord stapt. Maar als een land in het klimaatakkoord blijft zitten en vervolgens niks doet voor het klimaat, dan is er geen enkele sanctie mogelijk vanuit onze kant om dat te handhaven. Wat er wel mogelijk is ...

De voorzitter:

Mag ik u vragen om uw vraag te stellen?

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Ja, sorry. Wat er wel mogelijk is aan sancties is andersom, dus Mercosur-landen en de vleesbedrijven die ons op de vingers kunnen tikken omdat wij onze natuur en boeren beschermen. Kan D66 iets meer kennis tonen over het mechanisme dat dat mogelijk maakt? Zijn ze niet bang dat dat gebeurt ...

De voorzitter:

Mag ik u vragen af te ronden?

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

... achter gesloten deuren?

De heer **Paternotte** (D66):

Wij zijn voor een sterkere Europese ontbossingsverordening. Wat ons betreft gaan we daar als Europa ook zelf over. Dat ben ik met het lid Kostić eens. Maar ze zei: president Lula is al goed bezig en daarom zou een akkoord niet nodig zijn. We hebben dit akkoord wat ons betreft om twee redenen. Eén. Het is een handelsakkoord. Dat betekent de handelsbanden versterken en daarmee voor onze economie als handelsland – we zijn een handelsland – zorgen dat er meer kansen komen voor de export. We zien ook dat dat onze economie flink zou kunnen helpen. Twee. Daardoor hebben we een sterkere positie in Zuid-Amerika. Daardoor hebben we daar ook meer te vertellen. Daardoor hebben we daar meer invloed. Ik weet zeker dat Europese invloed beter is voor mensenrechten, voor klimaat en milieu, voor de natuur en voor de Amazone dan invloed die andere blokken zoals de Verenigde Staten en China opbouwen. Ik zie ook dat we steeds afhankelijker worden van Amerika en China, landen die ons afhankelijk proberen te maken en ook proberen ons te chanteren, waardoor we alternatieven nodig hebben. Dat is waarom wij zeggen: laten we dit nu doen. Niet omdat Lula of Milei ideale leiders zijn – dat zijn ze inderdaad niet; zo zit de wereld ook niet in elkaar – maar onszelf terugtrekken in Europa en denken dat we onze welvaart kunnen behouden én iets voor het klimaat kunnen doen: zo werkt het in ieder geval niet. Ik heb van de Partij voor de Dieren ook nooit een geloofwaardig plan daarvoor gezien.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Volgens mij heeft de Partij voor de Dieren hier heel veel voorstellen voor gedaan. Misschien is dit een constatering, maar ik heb toch nog een vraag aan D66. Het is prima als D66 zegt: «We vinden handel belangrijk, boven alles. Daar kiezen we voor ongeacht alles wat er speelt. We gaan naast de Mercosur-landen en de vleesgiganten staan. We vinden de import van plofkoppen en rundvlees prima en we negeren de natuur- en milieubeschermers op beide continenten. We negeren de experts die zeggen dat deze deal de bescherming van natuur, milieu en mensenrechten juist achteruit gaat brengen, juist schade gaat toebrengen.» Kiest D66 gewoon voor handelsbelangen? Ik concludeer dat dit blijkbaar zo is. Dat vind ik gewoon jammer, want volgens mij kunnen we dit samen beter regelen.

De heer **Paternotte** (D66):

Voor dit populistische verhaal had collega Kostić mij niet nodig, want dit is natuurlijk echt totale flauwekul. D66 heeft steeds gezegd dat het klimaatakkoord van Parijs voor ons een voorwaarde is voor dit handelsakkoord. Dat die landen zich binden aan het klimaatakkoord van Parijs, is precies wat nu in het true-balancing mechanism zit. Collega Kostić heeft het over experts, maar ik zie ook heel veel andere experts. Ik heb geen enkele expert gezien die zegt dat het voor het klimaat, de natuur en het milieu beter is als Zuid-Amerika een grote handelsdeal met China gaat sluiten in plaats van met Europa. Dat is wel wat er gaat gebeuren. Dat betekent dat wij economisch zwakker worden, dat wij een kleinere stem hebben in de wereld en dus ook minder goede dingen kunnen doen voor waarden die wij belangrijk vinden, zoals de bescherming van het klimaat en mensenrechten. Het hele idee van de Partij voor de Dieren is om tegen alle handelsverdragen te zijn. Ik heb namelijk nog nooit meegemaakt dat de Partij voor de Dieren voor een handelsverdrag is. Maar hoe kun je daar als handelsland nou ooit sterker uit komen? Hoe denk je daarmee iets te kunnen bereiken voor de wereld? Daarover heb ik nog nooit een goed verhaal gehoord.

De heer **Ram** (PVV):

Ik heb een vraag aan de heer Paternotte. We kennen D66 als een partij die de boerenstand wil halveren en de boeren altijd op de laatste plaats zet. Ook nu weer, met het Mercosur-verdrag, kiest D66 helaas voor globalisering. Maar daar gaat mijn vraag niet over. Brazilië, dat dan zogenaamd aan het klimaatakkoord moet voldoen, is een land dat carbon negative is. Met andere woorden: ze hebben de Amazone en nemen daardoor heel veel CO₂ op. Ze kunnen olie produceren wat ze willen, maar ze zullen altijd carbon negative blijven. Hoe ziet D66 dan die niet-afdwingbare paragraaf over het klimaatakkoord? Van ons hoeft die er niet in te zitten. Wij zijn geen klimaatpartij. Maar wat een gelijk speelveld betreft: dit betekent dat Europa altijd aan het kortste eind trekt, want Zuid-Amerika is carbon negative. Ze kunnen altijd onder die maatregelen uit. Ze hoeven er niet aan te voldoen, want ze blijven altijd CO₂ opnemen. Hoe ziet D66 dat?

De heer **Paternotte** (D66):

Ik heb mensen als Rob Jetten en Ilana Rooderkerk in mijn fractie, die nog veel meer weten over klimaat dan ik, maar ik weet toch vrij zeker dat het niet zo werkt in het klimaatakkoord van Parijs dat je alle bossen die je hebt, kunt afstrepen en vervolgens kunt uitstoten wat je maar wilt. Dan zou dit ook gelden voor Canada of voor Rusland. Nou ja, Rusland trekt zich er niet zo veel van aan. Maar zo werkt het niet. Je moet de CO₂-uitstoot omlaagbrengen. Dat is een gezamenlijke opdracht. Maar ik denk wel dat de heer Ram terecht wijst op het Amazonegebied. Dat is zo'n gigantisch reservoir voor CO₂-opslag. Vernietiging daarvan zou funest zijn voor de hele wereld. Dan krijgen we nog veel meer extreem weer en klimaat- en milieurampen, zoals we nu bijvoorbeeld in Californië zien. Daarom is het zo belangrijk dat we als Europa daar een plek aan tafel krijgen.

U heeft het over de boerenstand. Er zijn nu veel minder boeren in Nederland dan twintig jaar geleden, maar de veestapel is in die tijd helemaal niet zo sterk gekrompen. Dat komt omdat boerenbedrijven steeds grootschaliger zijn geworden. Wij hebben gezegd dat die gigantische veestapel in Nederland – wij zijn de grootste vleesexporteur van Europa – niet houdbaar is in dit kleine land, waar gewoon niet alles kan. Daarom moet er echt iets veranderen. Volgens mij hebben we vandaag een rechterlijke uitspraak gezien die dat ook nog eens even extra dik onderstreept.

De voorzitter:

U heeft geen interruptie meer, collega Kostić. Sorry, het waren er drie. Wilt u doorgaan met uw betoog?

De heer Paternotte (D66):

Voorzitter. Chinese producten en technologie waar we afhankelijk van zijn of dreigen te raken, vormen ook een risico voor onze fysieke veiligheid. Dan heb ik het bijvoorbeeld over auto's met Chinese software, waardoor China op afstand onze auto's zou kunnen beheren of kan omtoveren tot rijdende af luisterapparatuur. In de Verenigde Staten wordt daarom de verkoop van auto's met technologie uit China per 2027 volledig verboden. Ik zie dat risico ook. Daarom heb ik vorig jaar ook de motie van collega Boswijk mee ondertekend waarin werd gevraagd om een onderzoek naar de risico's van Chinese auto's. De motie is aangenomen. Dus mijn vraag is: wanneer kunnen we dit onderzoek verwachten? Kan de Minister daar misschien meer tempo achter zetten, ook gezien de urgentie van het vraagstuk? Hoe kijkt zij naar het Amerikaanse verbod op deze auto's? Daarnaast is China een berucht gebruiker van economische dwangmiddelen richting Europese landen. Daarom stapte de EU naar de Wereldhandelsorganisatie toen China ineens besloot om de handel met Litouwen te stoppen als reactie op Litouwse steun aan Taiwan. Een terechte stap van de EU, maar nu lijkt het erop dat deze klacht ingetrokken gaat worden. Dat zou enorm onverstandig en zwak zijn, niet alleen voor dit specifieke geval, maar ook omdat het China de boodschap geeft dat zij een Europees land mogen straffen als dat hun uitkomt en dat andere landen zich daar dan wel bij neerleggen, en dat we China toestaan onze interne markt te ondermijnen. Kan de Minister toezeggen er tijdens de Raad voor te pleiten dat de EU deze zaak wel doorzet?

Tot slot, voorzitter. Oekraïne hoort bij ons. We moeten de Oekraïners, die ook voor ons vechten, zo goed mogelijk in staat stellen om de strijd tegen Poetin te winnen. Dat betekent niet alleen dat de militaire steun echt omhoog moet, maar ook dat we doen wat we kunnen om de Oekraïense economie draaiende te houden. Zodra Oekraïne volledig lid wordt van de EU, zullen zij ook toetreden tot onze interne markt. Zover is het nog niet, maar we kunnen wel alvast de handelsbanden aanhalen. Kan de Minister toezeggen er tijdens de Raad voor te pleiten om de handelsbarrières tussen de EU en Oekraïne zo veel mogelijk weg te nemen? Nu zal een fysieke handelsmissie voorlopig nog niet mogelijk zijn, maar tijdens de coronapandemie is al wel ervaring opgedaan met digitale handelsmissies. Is de Minister bereid om zo'n digitale handelsmissie naar Oekraïne op te zetten en daarbij ook expliciet aandacht te besteden aan de bijdrage die Nederlandse bedrijven kunnen leveren aan herstel en wederopbouw? Dank, voorzitter.

De voorzitter:

Perfect, dank u wel. Mevrouw De Korte, mag ik u het woord geven?

Mevrouw De Korte (NSC):

Dank u wel, voorzitter. Vandaag is mijn eerste debat in deze commissie. Het is een eer om hier namens Nieuw Sociaal Contract aanwezig te zijn en onze visie te delen op een eerlijk, duurzaam en strategisch handelsbeleid. We staan op een keerpunt. De wereld om ons heen verandert snel. Dat merken we in handelsverhoudingen. De herverkiezing van Trump en het Mercosur-akkoord laten zien hoe belangrijk het is dat Nederland actief meedenkt in Europa.

Maar handel gaat voor mij niet alleen over cijfers en akkoorden, maar gaat ook over onderlinge relaties. Graag begin ik met een voorbeeld dat ik tegenkwam tijdens een bezoek in Suriname. Er stonden dialysemachines in het ziekenhuis, maar die werkten niet, vanwege het warme klimaat. De leverancier kwam niet langs om de machines te maken en ze bleven daar

ongebruikt staan. Dit liet me zien dat export meer is dan alleen producten leveren. Het gaat ook om geschiktheid, ondersteuning door technische knowhow en duurzaamheid.

Dit voorbeeld staat symbool voor de bredere handelsuitdagingen, zoals onze relaties met andere landen. Ik begin met Trump. Hoe kan het ook anders? Deze week begon Trump aan zijn tweede termijn als president van de Verenigde Staten. In zijn beleid focust hij op bilaterale deals en invoertarieven, met de nadruk op «America first». Tijdens zijn vorige termijn zagen we al wat dit betekent: tariefvoorlogen, hoge invoerrechten op staal en aluminium, en pogingen om Europa uit elkaar te spelen. De cijfers liegen er niet om. In 2024 exporteerde Nederland voor 36 miljard aan goederen naar de VS, waaronder machines, medische technologie en landbouwproducten. Tegelijkertijd importeerden wij voor 61 miljard, waarvan een groot deel bestond uit aardgas en olie. Amerika is inmiddels onze belangrijkste leverancier van lng. Als Trump extra tarieven invoert op lng, kunnen de energiekosten flink stijgen, net als in 2022. Nieuw Sociaal Contract vindt dat Nederland zich sterk moet maken voor een gezamenlijke Europese aanpak voor onderlinge handelsrelaties met de VS, maar ook voor onze eigen strategische autonomie. Daarom vraag ik de Minister hoe Nederland zich binnen de EU voorbereidt op de gevolgen van Trumps protectionistische koers. Zijn er al scenario's? Wat is de Nederlandse inzet om ervoor te zorgen dat de EU met één stem spreekt en de interne cohesie bewaart?

Voorzitter. Dan het Mercosur-akkoord. We hebben een motie gesteund om tegen het Mercosur-verdrag te stemmen. Dat heeft te maken met het feit dat de Nederlandse boeren vrezden voor oneerlijke concurrentie door de import van producten als Braziliaans rundvlees en gemodificeerde graanproducten. Deze producten voldoen vaak niet aan dezelfde normen voor milieu en dierenwelzijn als Europese producten. Dit zet onze boeren onder enorme druk. Nieuw Sociaal Contract vindt dat handelsakkoorden alleen kunnen werken als ze gebaseerd zijn op gelijkwaardigheid, strikte naleving van duurzaamheidseisen en concrete bescherming van onze landbouwsector. Hoe gaat de Minister om met de motie die door de meerderheid van de Kamer is aangenomen?

Voorzitter. De wereld om ons heen verandert snel. Nieuw Sociaal Contract vindt dat we niet stil moeten blijven staan. Ruim twee derde van de Nederlandse ondernemers ...

De voorzitter:

Mag ik even? De heer Paternotte heeft een vraag.

De heer **Paternotte** (D66):

Ik ben het helemaal eens met wat de collega van Nieuw Sociaal Contract zegt over Amerika, over als Europa samen optreden, en ook over hoe belangrijk die handelsrelatie voor ons is en dat we daar sterk in staan. Ik kan dat alleen niet rijmen met dat NSC zegt dat het dat Mercosur-verdrag niet hoeft. Zegt Nieuw Sociaal Contract nu: we gaan coûte que coûte, hoe dan ook, tegen dat akkoord stemmen als het kabinet dat inbrengt in de Kamer? Of houdt u nog de optie open dat u het misschien wel kan steunen?

Mevrouw **De Korte** (NSC):

Allereerst, wij hebben inderdaad tegen het Mercosur-verdrag gestemd. We zullen niet zo gauw overstappen naar: we gaan het toch doen. Maar we zijn wel heel erg benieuwd naar het onderzoek dat nu in Wageningen wordt uitgevoerd, want we willen inderdaad het hele grote plaatje zien. Wij vinden wel dat er een eerlijk samenspel moet zijn met onze normen en dat we niet opeens van alles moeten binnenhalen dat niet voldoet aan onze normen.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dank aan collega De Korte voor dit deel van de inbreng. Ik voel wel mee met de heer Paternotte. Kijk naar de landbouwsector. Over de hele linie gaat de landbouwsector erop vooruit. We hebben twee sectoren, specifiek meer aan de vleeskant, waar negatieve effecten zijn. Daar loopt ook de VVD niet voor weg. We zien juist dat daar in het nieuwe akkoord heel veel mitigerende maatregelen voor zijn genomen. Er is een compensatiefonds. Er is een quotum op gezet. We hebben afspraken gemaakt over dat er geen producten de Europese markt mogen binnenkomen en mogen worden verhandeld die niet aan onze standaarden voldoen. Dus in mijn beleving wordt met deze laatste stappen de NSC-fractie op haar wenken bediend. Ik ben nog even op zoek naar wat mevrouw De Korte en haar fractie nog meer nodig hebben om wel enthousiast over dat akkoord te kunnen zijn.

Mevrouw **De Korte** (NSC):

Er zijn inderdaad al een aantal mitigerende maatregelen genomen en daar zijn we blij mee, maar het gaat wat ons betreft niet ver genoeg. Wat ons betreft is er nog te weinig gelijkwaardigheid ten aanzien van onze hoogstaande landbouwsector. Dus dat moet echt beter. Dat zijn de stappen die wat ons betreft genomen moeten worden.

De voorzitter:

Volgens mij zijn er geen interrupties en kunt u uw betoog vervolgen, met als kanttekening dat u nog zeven seconden heeft.

Mevrouw **De Korte** (NSC):

Ik was al bijna klaar, maar ik moet toch even mijn alinea opnieuw beginnen, denk ik. Ruim twee derde van de Nederlandse ondernemers neemt nu al maatregelen, zoals het verkennen van nieuwe markten, het aanpassen van prijzen of het investeren in innovatie. Onze ondernemers zijn dus al aan de slag. Hoe gaat de EU aan de slag met proactief zijn, met innovatie en met gezamenlijk optrekken in Europa om dit continent sterker te maken?

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is nu de heer Ceder aan het woord, als hij wil.

De heer **Ceder** (ChristenUnie):

Ja graag, voorzitter. De wereld ziet er anders uit na de installatie van Donald Trump deze week. Europa moet veel meer op zijn eigen benen gaan staan. Daarbij moeten we de eigen onderhandelingspositie ook niet onderschatten. Deze tijd vraagt om overheden die daadkrachtig staan voor eerlijke handel wereldwijd. Mijn vraag aan de Minister is dan ook hoe volgens haar een weerbare economie er op de lange termijn uitziet, ook als Amerika uit de internationale verdragen stapt en er mogelijk importtarieven opgelegd worden, waarmee bedreigd is.

Voorzitter. Over Mercosur heb ik al een interruptiedebat gehad. Wat ons betreft is het belangrijk dat dat in de huidige vorm niet geaccordeerd wordt, omdat dat niet in het nationale belang is, maar ook niet in dat van de landen in Zuid-Amerika. Het sluiten van handelsverdragen zoals Mercosur kan niet betekenen dat we de negatieve gevolgen voor mens en milieu maar op de koop toe nemen. Als we samen met het bedrijfsleven de situatie aan de andere kant van de wereld daadwerkelijk willen verbeteren, is de hele kwestie van een ongelijk speelveld voor bijvoorbeeld Nederlandse boeren door dergelijke verdragen opgelost.

De Kamer is duidelijk geweest over Mercosur. De Minister schrijft dat dit verdrag nog geen voldongen feit is, terwijl de Europese Commissie in haar uitingen wel trots laat zien dat er al een deal is. Welke mogelijkheden hebben de lidstaten nog in dit proces, vraag ik aan de Minister. Ik zeg het

heel plat: ik wil er niet in gerommeld worden, ook omdat er een meerderheid is in de Kamer die dit niet wil. Dus wat is de toon van de Minister tijdens de informele Raad? Heeft de Minister helder voor ogen wat de effecten zijn op mensenlevens van het akkoordbeleid dat nu gevoerd wordt? In hoeverre kan Europa zichzelf meer voorzien van kritieke grondstoffen? Welke rol spelen kandidaat-lidstaten hierin?

Voorzitter. Zoals de Minister weet, is de ChristenUnie ook pleitbezorger van een wettelijke ondergrens voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. We zijn ook mede-indiener van een initiatiefwet. Daarna is de CSDDD gekomen. Daar zijn we ook blij mee. Maar nog te vaak worden de lasten van ons westerse leven gedragen door mensen in benarde omstandigheden, waar dan ook ter wereld. Het klinkt hard, maar het is uiteindelijk een parasitaire manier van leven, een parasitaire samenleving, wat tegen het gevoel van rechtvaardigheid indruist.

Voorzitter. In decennia van inzet zijn er stappen gezet. Een deel van het bedrijfsleven loopt voorop, maar ondervindt economisch nadeel ten opzichte van bedrijven die wegstijgen van de eigen handelsketen: een ongelijk speelveld dus. Onder het mom van de aanstaande Europese richtlijn zijn verschillende initiatiefwetten van deze Kamer vooruitgeschoven of zelfs niet uitgevoerd. Denk aan de kinderarbeidwet. Inmiddels wordt CSDDD geïmplementeerd. Uit de beschikbare data blijkt dat maar 300 bedrijven van de miljoenen bedrijven die Nederland rijk is onder deze richtlijn gaan vallen. Dat is minder dan beoogd werd en ook minder dan in de media werd geroepen door heel veel bedrijven die aangaven dat dit gigantisch veel bedrijven zou raken. Ook partijen in deze Kamer hebben daaraan bijgedragen. Uiteindelijk blijkt dat het maar om minder dan 0,1% van de bedrijven in Nederland gaat. Dat zijn weliswaar de grootste, maar daarmee zijn ze ook de krachtigste, die mogelijk de kosten zouden kunnen dragen.

Uit de beantwoording van de Minister blijkt ook dat de implementatie op termijn juist winstgevend zou kunnen zijn. Ik vraag me af of de Minister daarop kan reageren. Als de implementatie op de lange termijn winstgevend is voor deze 300 bedrijven, zou het dan niet interessant zijn vanuit economisch perspectief om het juist voor meer bedrijven verplichtend te maken?

Voorzitter. Ik heb nog een aantal vragen en dan rond ik af. Ten aanzien van de beantwoording vraag ik de Minister om door te gaan met de implementatie en om het tempo hoog te houden. Volgens mij heeft ze die ambitie ook uiteengezet in haar brief, en daar ben ik blij mee. Is de Minister bereid om de positieve effecten van deze wet in Europees verband te benadrukken?

De voorzitter:

Meneer Ceder, u zit tien seconden over de vier minuten, dus ik wilde toch vragen om ...

De heer **Ceder** (ChristenUnie):

Ik heb nog twee vragen.

De voorzitter:

... af te ronden, alstublieft.

De heer **Ceder** (ChristenUnie):

Is de Minister voornemens om bij de Omnibusaanpak te bepleiten dat de implementatie van CSDDD niet vertraagd wordt en dat het wenselijk is om de rapportage-eisen en de reikwijdte van de CSRD in lijn te brengen met de CSDDD?

Daar ga ik het bij laten, voorzitter. Dank u wel.

De voorzitter:

Mevrouw Kamminga heeft een vraag.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Het zal u niet verbazen dat het wederom over Mercosur gaat. Ik heb dan toch de volgende vraag aan collega Ceder. Ik heb zijn bezwaren en zijn aandachtspunten gehoord. Ik denk dat een aantal van ons die ook zeker wel zien. Tegelijkertijd gaat het akkoord natuurlijk over heel veel meer en moeten we uiteindelijk ook de balans opmaken. Nogmaals, ook landbouw, een heel groot deel van diezelfde sector, gaat er juist op vooruit en zal erop achteruitgaan als het niet doorgaat. Als het verdrag er ligt, het goed vertaald is en er een kabinetsreactie is, is de ChristenUnie dan bereid om het wel in de volle breedte te wegen en daar in ieder geval nog voor open te staan?

De heer Ceder (ChristenUnie):

De ChristenUnie zal altijd wegen op grond van de inhoud. Dat betekent inderdaad dat we dat ook doen als er een definitieve tekst ligt. Het probleem is dat ik al een aantal keren als parlementariër heb meegemaakt dat je met Europese trajecten al zo ver in een fuik bent gezwommen dat je eigenlijk niet meer terug kan. We geven al een aantal jaren onze bezwaren in een vroeg stadium aan. Dat hebben we dus ook gedaan. Dat zal ik ook blijven doen. Ik zal natuurlijk naar de eindtekst kijken, maar ik heb niet de verwachting dat mijn bezwaren dan van tafel geveegd zullen worden, tenzij er geluisterd is naar de kritiek die wij, maar ook een meerderheid van de partijen in de Kamer, en andere landen, hebben geuit. Dus ja, we zullen ernaar kijken. Maar mevrouw Kamminga, u weet ook dat het Europese traject modderig is en je langzaam in een fuik zit waarbij er een point of no return is. Ik wil echt uit die fuik blijven. Daarom hamer ik er nu ook op om heel duidelijk te zijn, ook in Europees verband. Ik ben niet tegen handelsverdragen. Ik ben niet tegen de gedachte dat er een Mercosur-akkoord zou kunnen zijn. Maar ik stel dat de inhoud nu enerzijds niet goed is voor Nederland, maar anderzijds ook niet voor de ontvangers ...

De voorzitter:

Mag ik u vragen af te ronden, meneer Ceder?

De heer Ceder (ChristenUnie):

... in Zuid-Amerika. Dank u wel.

De voorzitter:

Er zijn verder geen interrupties. Meneer Ram.

De heer Ram (PVV):

Dank u, voorzitter. Handelspolitiek raakt direct onze bedrijven, banen en welvaart. Het is onze plicht om ervoor te zorgen dat de belangen van Nederland altijd vooropstaan. Dat is precies waar ik vandaag voor sta. Eerst wil ik ingaan op de handelsakkoorden. Handelsdeals, zoals met Indonesië en Taiwan, kunnen onze bedrijven heel veel opleveren, maar we moeten niet volledig afhankelijk zijn van de EU. Kan Nederland niet zelfstandig bilaterale handelsakkoorden afsluiten? Of is het binnen de Europese Unie mogelijk om een opt-out bij handelsverdragen te realiseren, vraag ik aan de Minister.

De voorzitter:

Meneer Ram, u heeft een eerste interruptie van de heer Paternotte.

De heer **Paternotte** (D66):

Als er nou één ding is dat we in Europa samen doen, dan is het dat we een interne markt hebben en dus ook samen handelsverdragen sluiten. Als de PVV moet kiezen tussen dat in stand houden en een nexit, waar kiest de heer Ram dan voor?

De heer **Ram** (PVV):

Wij hebben er bij de Europese verkiezingen heel duidelijk voor gekozen om voorsnóg in de Europese Unie te blijven, zodat we de Europese Unie van binnenuit kunnen hervormen. Eén voorstel dat ik daarvoor doe, is een opt-out bij handelsverdragen. Ik denk dat het goed zou zijn voor de Europese Unie om zo'n stelsel in te voeren, omdat we de Europese Unie daarmee slagvaardiger maken. Dan zijn we niet 25 jaar bezig om een handelsverdrag af te sluiten, zoals bij Mercosur. Maar dat zien we ook bij andere handelsverdragen. Ik geloof dat er nog twintig handelsverdragen op de rol staan die nog goedgekeurd of onderhandeld moeten worden. Dit leidt juist tot die stroperigheid en bureaucratie die we van de Europese Unie kennen. Ons voorstel is om te hervormen van binnenuit.

De **voorzitter**:

U kunt doorgaan met uw betoog.

De heer **Ram** (PVV):

Neem bijvoorbeeld het investeringsverdrag tussen de EU en Vietnam. Nederland is de grootste investeerder in Vietnam, maar dit verdrag is nog steeds niet voorgelegd aan de Kamer. Wat is de reden daarvoor? Dit verdrag is al door 26 landen geratificeerd. Het is juist in het Nederlands belang om hier een voortrekkersrol in te spelen, omdat de Nederlandse bedrijven de grootste investeerder zijn.

Dan over het Mercosur-verdrag. De PVV vindt dit verdrag een bedreiging voor onze landbouwsector, zoals we in eerdere debatten al hebben geuit. Uit analyses blijkt dat de EU zich openstelt voor meer goedkopere vleesproducten uit de Mercosur-landen, terwijl onze boeren aan veel strengere standaarden moeten voldoen. Hoe waarborgt de Minister dat Nederlandse boeren niet weg worden geconcurrereerd door oneerlijke voorwaarden? Bovendien zien we een gebrek aan bindende afspraken die zorgen voor een eerlijker speelveld. Hoe kan de Minister dit verantwoord, terwijl de Nederlandse bedrijven aan strengere EU-richtlijnen moeten voldoen? Er zijn allerlei duurzaamheids-, klimaat- en ontbossingsmaatregelen. Kijk, het zijn niet de maatregelen die wij graag opgenomen zouden zien, maar ze zijn vervolgens dus niet bindend. Dat betekent dat Nederlandse bedrijven wel aan de EU-verordeningen en -richtlijnen moeten voldoen en de bedrijven in de Mercosur-landen niet. Dat is dus een ongelijk speelveld. Graag een reactie van de Minister hierop. Voorzitter. Dan de WTO. De problemen met de geschillenbeslechting blijven onopgelost. Hervormingen zijn dus nodig.

De **voorzitter**:

Eén seconde. Mag ik de leden Paternotte en Kostić vragen om niet door het betoog van de heer Ram heen te praten?

De heer **Ram** (PVV):

Dank, voorzitter. Nederland mag niet zwakker worden van die hervormingen. Wat is de strategie om ervoor te zorgen dat onze Nederlandse bedrijven worden beschermd tegen oneerlijke concurrentie zoals uit China en de VS? Is de Minister bereid om buiten de WTO oplossingen te zoeken als geschillen vastlopen, bijvoorbeeld met Indonesië? Onze relatie met de VS is van groot belang. Met de recente ontwikkelingen in de Amerikaanse politiek liggen er kansen, maar we moeten ook onze eigen belangen blijven beschermen. Hoe garandeert de Minister de Nederlandse

zelfstandige positie op het gebied van vooral technologie en de chipsector, zonder dat simpelweg het EU-beleid wordt gevolgd? Daarnaast wil ik het toch nog even hebben over de implementatie van de CSDDD. Ik vraag de Minister ...

De voorzitter:

Eén moment. De heer Paternotte heeft een laatste interruptie.

De heer Paternotte (D66):

De PVV voert vaak campagne met «Nederlanders op één». Nu ligt er een handelsakkoord waar Nederland 300 miljoen euro per jaar welvarender mee zou kunnen worden. Wat zegt de PVV dan bijvoorbeeld tegen akkerbouwers of medicijnexporteurs die daar beter van worden en daardoor meer mensen hier aan het werk kunnen houden? Waarom zet hij Nederlanders dan niet op één? Wat zegt hij tegen deze bedrijven?

De heer Ram (PVV):

Het blijft een belangenafweging. We kijken naar wat de kansen zijn. De kansen zijn marginaal. Onderzoek toont aan dat het effect maar 0,1% op het bnp van de hele EU bedraagt. Dat is natuurlijk ongelofelijk weinig voor zo'n gigantisch akkoord, terwijl de gevolgen voor een groot gedeelte van onze landbouwsector desastreus zijn. Er wordt in het verdrag letterlijk gezegd – ik vat het even samen – dat de keuzes op het gebied van landbouwbeleid van alle landen in het verleden worden gerespecteerd. Dat is zo'n cryptische omschrijving. Letterlijk alle keuzes op milieugebied die de landbouw raken, blijven gewoon in stand. Dat blijft een oneerlijk speelveld, dus wij maken een totaal andere afweging dan de heer Paternotte. Daarmee zetten wij de Nederlander juist wel op één.

De voorzitter:

Vervolgt u uw betoog.

De heer Ram (PVV):

Ik was bij de CSDDD. Ik wil de Minister expliciet vragen om in de memorie van toelichting van de implementatiewet op te nemen of er een marginale toets kan worden uitgevoerd, en niet een inhoudelijke toets. Dit voorkomt onnodige rechtsonzekerheid voor bedrijven en zorgt voor meer duidelijkheid in het hele proces. Is de Minister daartoe bereid?

Tot slot, voorzitter. Mijn laatste punt gaat over de interne markt. De interne markt wordt ook uitgebreid naar kandidaat-lidstaten. Dat is wat de PVV betreft een brug te ver. De EU heeft al genoeg uitdagingen en de PVV is daarom fel tegenstander van uitbreiding van de interne markt naar kandidaat-lidstaten. Dit leidt onvermijdelijk tot een EU-lidmaatschap. Je slaat een weg van no return in. Waarom zouden we nu al onze markt openstellen terwijl we niet eens weten of deze landen ooit zullen toetreden?

De voorzitter:

Mag ik u vragen af te ronden?

De heer Ram (PVV):

Jazeker. Kan de Minister ook ingaan op het volgende punt. Kunnen we niet beter handelsverdragen afsluiten ...

De voorzitter:

Ik wil echt dat u afrondt. U zat al over de vier minuten heen.

De heer **Ram** (PVV):

Laatste vraag. Als het gaat om kritische grondstoffen kunnen we, bijvoorbeeld met Servië, ook gewoon handelsverdragen afsluiten in plaats van ...

De **voorzitter**:

Dank u wel.

De heer **Ceder** (ChristenUnie):

In de brief met antwoorden op vragen van mevrouw Kamminga over de CSDDD heeft Minister Klever, ook van PVV-huize, het volgende aangegeven. Zij verwacht dat de voordelen van de implementatie op middellange tot de lange termijn voor de bedrijven die eronder vallen, de kosten op korte termijn zullen overtreffen, vanwege efficiëntiewinst, meer veerkracht, betere financiële prestaties door innovatie. Mogelijk zullen ze zelfs leiden tot first-mover advantage op de wereldmarkt, waaronder het veiligstellen van toegang tot hulpbronnen. Uit de vergaarde data zien we ook dat 300 bedrijven in Nederland daaronder zullen vallen; er staan miljoenen bedrijven bij de KVK ingeschreven. Procentueel is dat volgens mij minder dan 0,1%, terwijl het volgens mij ...

De **voorzitter**:

Meneer Ceder, kunt u uw vraag stellen?

De heer **Ceder** (ChristenUnie):

Mijn vraag is of de PVV met deze nieuwe informatie, want dat is het, bereid is om ook te kijken naar het volgende. Als het klopt dat het lonend is, moeten we dan niet toch ook kijken of je de reikwijdte daarvan niet ... Zou je niet moeten kijken of je het niet ook andere bedrijven zou willen gunnen? Want het is goed voor de bedrijven ...

De **voorzitter**:

Dank, dank.

De heer **Ceder** (ChristenUnie):

... maar ook voor de hele handelsketen.

De **voorzitter**:

Toch even een noodkreet. Ik probeer voor 14.00 uur de eerste termijn van de Kamer af te ronden en dat gaat mij op deze manier niet lukken. Dus ik vraag u echt om uw interrupties kort te houden en ook graag korte antwoorden te geven.

De heer **Ram** (PVV):

Ik doe mijn best, voorzitter. Wat de implementatie van deze richtlijn betreft: deze richtlijn moet worden geïmplementeerd. Die komt uit de Europese Unie; daar kunnen we niet omheen. Gelet op de huidige implementatie is het juist heel nadelig voor de mkb-bedrijven. Die vallen er niet onder. De reden is de marktmacht van de multinationals. Die kunnen gewoon hun manier van boekhouden volgens deze richtlijn over de schutting gooien en afdwingen bij het mkb. Het mkb heeft zelf niet de mogelijkheid, de financiële middelen en de menskracht om al deze dingen te implementeren. Dat is juist de reden om zo'n knip te maken. Dat hebben de multinationals allemaal wel. Ik kijk daar dus toch op een andere manier naar. Ik heb met het mkb gesproken. Daar laat ik het bij, voorzitter.

De voorzitter:

Meneer Ceder, u heeft al drie interrupties gehad. Ik hoor de heer Ceder zeggen: het werd net interessant. Ja, dat gevoel hebben meerdere commissieleden. Mevrouw Kamminga, ik vraag u om uw inbreng te doen.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Dank u wel, voorzitter. Er is bijna geen beter moment om dit debat over handel te houden dan nu, met de Commissie die deze week wederom naar de WTO is gestapt om China aan te spreken en de voornemens van Trump om tarieven in te voeren. We moeten natuurlijk nog zien hoe het precies gaat uitpakken, maar de aangekondigde importheffingen gecombineerd met de grote subsidies dan wel de staatssteun die de VS maar ook zeker China aan hun bedrijfsleven geven, hebben hoe dan ook impact op onze economie en daarmee onze welvaart. De VVD deelt de inzet van het kabinet dat we een handelsoorlog moeten voorkomen. Dat roept wel de vraag op hóé het kabinet dit voornemens is te voorkomen. Ik heb samen met collega Hirsch een motie ingediend waarin we het kabinet oproepen met een visie te komen over hoe we ons gaan positioneren in dit krachtenveld. Helaas is deze er nog niet, waardoor we achter de feiten aan lopen. Het is niet alsof we pas net weten dat China een zeer assertief staatsgesteund economisch beleid voert of dat Trump zijn ideeën voor zich heeft gehouden. Kan de Minister toch iets meer zeggen over dit onderwerp? Immers, het zal ongetwijfeld ook aan de orde komen tijdens de Raad. Hoe beoordeelt ze bijvoorbeeld de recent genomen maatregelen tegen China? Verwacht ze nog aanvullende maatregelen vanuit de EU? En wat is volgens de Minister het effect van de maatregelen die de VS heeft aangekondigd? En hoe en met welke boodschap gaat de EU zich op dit onderwerp richting de VS positioneren, zeker nu Trump aarzelend lijkt om mevrouw Von der Leyen te ontvangen? Natuurlijk moeten wij ook die goede bilaterale relatie onderhouden, maar onze marktmacht ligt in dit geval nu juist in het feit dat we als EU één blok vormen. Hoe ziet de Minister dit?

Ik lees in de geannoteerde agenda dat er gesproken gaat worden over het vergroten van ons concurrentievermogen en een Europees industriebeleid. Want dat is hoognodig. We zijn als Europa namelijk te afhankelijk geworden. Een belangrijk middel om onze onafhankelijkheid te vergroten, u raadt het al, zijn handelsakkoorden. Die zijn echt cruciaal voor het behoud van onze welvaart en het versterken van de geopolitieke positie van de EU en daarmee Nederland. Het maakt ons niet alleen minder afhankelijk van landen op het gebied van veiligheid, maar het maakt ons ook minder afhankelijk voor die kritieke grondstoffen. Die hebben we juist nodig om die groene transitie door te maken.

Voorzitter. Handelsverdragen zijn ook essentieel voor partnerschappen en diversificatie. In deze onstuimige geopolitieke context is ook dat meer dan ooit nodig. Handelsverdragen zijn daarmee echt meer dan een middel om onze economische groei te bevorderen. De VVD vindt het dan ook onbegrijpelijk dat een meerderheid van de partijen tegen dit verdrag is. Een verdrag dat niet alleen goed is voor onze economie, onze veiligheid maar ook een positief effect heeft op het klimaat, de economieën daar en bovendien bijna voor alle sectoren een plus geeft, ook – ik noem het nog maar eens – de agrarische sector. De agrarische sector is echt meer en groter dan alleen de vleesindustrie. Ik snap dat een aantal partijen wellicht grotere stappen had willen zetten, bijvoorbeeld als het gaat om klimaat, maar we moeten het er toch met elkaar over eens zijn dat iedere stap er één is en dat de default dat deze landen zich naar China keren, zeker een grote stap terug is.

En ja, ook de VVD maakt zich zorgen over de negatieve impact op de rundvleessector en kalverhouderij. Daarom zijn we ook zeer blij dat er hard voor is geknokt in het Europees Parlement en door de Commissie om in dit verdrag aanvullende maatregelen op te nemen, zoals quota. Laat

ik helder zijn: het gaat hier om één stukje vlees per inwoner per jaar. Dat is wat ze mogen importeren. Dat is hetzelfde als wat die landen nu doen in tien dagen naar China. Dus laten we nu niet doen alsof dit verdrag de hele industrie kapot gaat maken. Dat is echt zonde en daarmee doen we al die andere sectoren veel en veel tekort. Bovendien is er een compensatiefonds ingebouwd, om die negatieve effecten te compenseren, en is er een noodrem ingebouwd, mochten de inschattingen verkeerd zijn. Dan nog kort over CSDDD. De VVD hecht ook aan goede regels op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, maar houdt zorgen over de extra regeldruk die dit voor bedrijven gaat opleveren. Welke mogelijkheden ziet de Minister om dit in het Omnibustraject mee te nemen? Wordt er naast harmonisatie bijvoorbeeld ook gekeken naar simplificeren? Wordt er bijvoorbeeld ook gekeken naar het voorkomen van een overlap met OESO-richtlijnen? Voorzitter, ik had nog een vraag over het EU-Vietnam Investment Protection Agreement, maar die heeft mijn collega al gesteld, dus ik laat het hierbij.

De voorzitter:

Ik zou zelf graag een vraag aan mevrouw Kamminga willen stellen, dus dan kan zij geen voorzitter zijn. Wie kan heel even die rol vervullen? Mevrouw Kostić? Dank u wel.

Voorzitter: Kostić

De voorzitter:

Ik neem het voorzitterschap bij dezen over. Ik geef het woord aan mevrouw Hirsch voor een interruptie.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Ik wil graag een vraag stellen aan mevrouw Kamminga over haar opmerking over CSDDD. Ik heb meerdere bedrijven zorgen horen uitspreken, recent ook in een brief van Unilever en Mars. Dat zijn degene die wel onder de 300 vallen. Die geven aan dat ze zich zorgen maken over het zwabberbeleid van de EU. Ze willen duidelijkheid. Deze richtlijnen worden nu uitgewerkt. Deelt mevrouw Kamminga met mij de basis, namelijk dat het zaak is dat deze richtlijnen nu goed worden uitgewerkt en dat er rekening wordt gehouden met de regeldruk, maar dat we nu niet alsnog de hele wetgeving ter discussie gaan stellen? Dat is wel een risico op het moment dat het onder de Omnibus gaat vallen.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dank aan collega Hirsch voor die vraag. Ik kan nogmaals herhalen dat ik helemaal deel dat het belangrijk is om gewoon een langjarig en duurzaam beleid te hebben, en dat bedrijven weten waar ze aan toe zijn. We hebben jaren gewerkt aan deze richtlijnen. Ze zijn er nu. Ik denk dat veel bedrijven hier ook al voortvarend mee aan de slag zijn en dat dit ook een kans is voor de Nederlandse sector, omdat wij hier gewoon mee vooruitlopen. Ik zie dat dus zeker. Tegelijkertijd zie ik ook dat die regeldruk echt enorm is. Daar heeft de VVD al aan het begin en tijdens het traject vele malen aandacht voor gevraagd. Nu we dit Omnibustraject ingaan, vind ik het van groot belang dat we ons ook vooral daarop focussen. Ik ben het met mevrouw Hirsch eens dat we dat niet een totale heronderhandeling zouden moeten laten zijn, maar ik ben er wel voor om waar mogelijk de regelgeving te verminderen en overlap te voorkomen. Ik ondersteun het kabinet echt als het dat pleidooi zou willen houden in de EU.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Toch even voor mijn helderheid: het klinkt alsof de VVD voor het doorlopen van het traject is zoals het is voorgesteld. Maar ik hoor toch

een grote mits, en daarvan wil ik de afweging van de VVD begrijpen. We gaan dit doorzetten zoals gepland, volgens de wetgeving die in de EU is afgesproken. Nu houdt u een pleidooi voor een goede blik op de regeldruk, maar u stelt niet dat het traject op zich anders zou moeten lopen.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Ik hou me toch graag bij mijn eigen woorden, om te voorkomen dat daar licht tussen gaat zitten. Die regelgeving is aangenomen, dus die is er. Ik zie het Omnibustraject vooral als een middel – en dat is volgens mij ook hoe Von der Leyen het ingestoken heeft – om te zorgen dat er geen dubbeling van regelgeving is, en dat onnodige regels worden geschrapt. Ik denk dat we dat met elkaar alleen maar moeten toejuichen, want die lastendruk is gewoon enorm. Er is richtlijn op richtlijn gestapeld, en daar moeten we echt even met de rode pen doorheen. Dat is de basis, maar wat mij betreft is er geen aanleiding voor een volledige heronderhandeling. Daar is de Omnibus ook niet voor.

De **voorzitter**:

Dan geef ik het woord aan de enige echte voorzitter, mevrouw Hirsch.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Dank u wel. We gaan het meemaken. Er ligt geen scenario. De reactie van dit kabinet op het aantreden van president Trump is schokkend. Al na de verkiezing van Trump in november vroeg ik, samen met mevrouw Kamminga, om een visie op de nieuwe handelsverhoudingen. Toen al waren er grote zorgen over de door hem aangekondigde tariefverhogingen en de effecten daarvan op ons bedrijfsleven en onze economie. Een maand later heeft deze hele commissie de Minister nog eens aangespoord, en nu ligt er nog steeds geen handelsvisie. Het kabinet damt, terwijl het moet schaken. Gisteren nog zei de Minister tegen Nieuwsuur dat we nog even afwachten, terwijl Minister Heinen nota bene voor de camera stelde dat we echt geen idee hebben. Dat kan toch niet waar zijn?

Trump was maandag duidelijk: andere landen zijn geen partners, maar vijanden en profiteurs tegen wie hij tarieven zal opwerpen. Hoe je het ook wendt of keert, dit gaat onze handelseconomie schaden. Volgens de ABN betekenen die tarieven € 500 minder per jaar per huishouden, terwijl De Nederlandsche Bank voorrekenet dat het 50.000 banen kan kosten. Bovendien is vanuit de EU allang een visie neergelegd; het Draghi-rapport doet concrete voorstellen voor een modern handelsbeleid waarmee Europa zich kan verhouden tot een nieuwe wereldorde.

Voorzitter. Het is hoog tijd voor een inhoudelijk debat over een van de pijlers van onze economie: ons handelsbeleid. Omdat de Kamer van de kant van het kabinet vooralsnog alleen uitstelbrieven ontvangt, doe ik hierbij drie suggesties voor een visie. Ten eerste benadrukt mijn fractie het belang van een verenigd en zelfbewust Europees antwoord. De EU is na Mexico en Canada de grootste handelspartner van de VS. Nederland legt als belangrijk handelsland gewicht in de schaal. Meneer Klever ... Excuus. Mevrouw Klever, Minister Klever – het staat hier goed – vertelde in Nieuwsuur dat Europa in eerste instantie eensgezind moet optreden. Maar hoe dan, vraag ik de Minister. Als Europa het gesprek met de VS aangaat, hoe ziet ons aanbod aan de VS er dan uit? Wat gaat Europa doen als een van de lidstaten wordt bedreigd met tarieven? Welke geloofwaardige vergeldingsmaatregelen zijn er voorhanden? Welke uitdagingen zijn een belemmering om tot een eensgezind Europa te komen? Ondanks de bewering van Minister Heinen dat we geen idee hebben, liggen er wel degelijk Europese scenario's klaar. Wat is de analyse van deze scenario's in voorbereiding op de Raad over twee weken? Welke inzet kiest Nederland? En waarom informeert de Minister de Kamer hier niet over?

Dat kan desnoods in een technische briefing om de breed gedeelde zorgen weg te nemen.

Ten tweede laat het aantreden van Trump de urgentie zien van Europese economische samenwerking. Hoe kijkt de Minister naar de Draghi-voorstellen over de duurzame transitie? Blijft Europa in haar visie afhankelijk van grillige leiders die gas en olie als drukmiddel inzetten, of bouwen we onze fossiele afhankelijkheid versneld af? Voor mijn fractie is dit een no-brainer, niet alleen in het belang van onze economie, maar ook van klimaat en van onze strategische autonomie.

De voorzitter:

Mevrouw Hirsch? Ik heb een interruptie voor u van de heer Ram.

De heer Ram (PVV):

Een vraag aan mevrouw Hirsch. Wanneer je gaat onderhandelen, kun je niet al je troeven direct op tafel leggen. Ik begrijp de wens van scenario's. Die wens deel ik; ik zou die informatie ook graag willen hebben. Maar hoe kan de EU met president Trump gaan onderhandelen, terwijl de Minister hier alle troeven al op tafel moet leggen? Hoe ziet mevrouw Hirsch dat?

Mevrouw Hirsch (GroenLinks-PvdA):

Wat mij betreft zijn er twee reacties op. Ten eerste hebben we nu helemaal niets gezien van dit kabinet. Dat is problematisch, want zo weten we ook niet wat de inzet van het kabinet in Europa gaat zijn. We horen alleen maar dat we afwachten. Zelfs Minister Heinen zegt dat we geen idee hebben. Dat vind ik relatief ongeloofwaardig. Als Kamer hebben we op deze manier ook geen invloed op de positie van Nederland in de EU. Ten tweede deed ik net een voorstel in mijn betoog. Ik snap dat er gevoeligheden in zo'n onderhandelingspositie zitten. Daarom hebben we een technische briefing voorgesteld. Dat hebben we eerder ook gedaan. Het kan niet zo zijn dat de Kamer geen stem heeft in wat de Nederlandse positie is in dit ongelooflijk belangrijke onderhandelingsstraject.

De heer Ram (PVV):

Ik snap de wens van informatie. We hebben inderdaad nog geen inzet gezien van het kabinet, noch van de Europese Unie. Dat komt toch ook doordat president Trump nog niet duidelijk heeft laten zien wat hij gaat doen? Pas als er het feit ligt dat Trump importheffingen gaat heffen en we weten hoe hoog die zijn en voor welke bedrijven ze gaan gelden enzovoort, kunnen we pas de onderhandeling ingaan. Dan kunnen we toch pas geïnformeerd worden over de inzet?

Mevrouw Hirsch (GroenLinks-PvdA):

Dank voor deze vraag. Het handelsbeleid van deze president gaat natuurlijk veel verder dan alleen tarieven richting Europa. Dat zal ook via China verlopen, zoals hij heeft aangekondigd. Dat zal grote gevolgen hebben voor de Chinese export naar de Europese Unie. Daar zijn ook grote zorgen over. We hoeven niet af te wachten. Ik zei niet voor niets dat we aan het dammen zijn, terwijl we moeten gaan schaken. Als wij ten opzichte van andere geopolitieke grootmachten een gelijkwaardige positie willen innemen, dan moeten we voorbereid zijn op wat er komen gaat. Dat kan, en dat is de Europese Unie ook. Ik mis alleen wat de inzet van de Minister is op het handelsbeleid, gegeven de voorstellen van de Europese Unie. Nogmaals, het is van groot belang dat we daar eens een inhoudelijk gesprek over voeren, want door je alleen reactief op te stellen richting iemand zoals de heer Trump, heb je bij voorbaat al verloren. We hebben dus geen tijd meer te verliezen om een inhoudelijk debat te voeren over onze positie binnen de EU richting Trump, maar ook richting andere geopolitieke grootmachten.

De voorzitter:

Ik zie geen verdere interrupties. U kunt uw betoog vervolgen.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Ten slotte moet de EU het voortouw nemen in een op regels gebaseerd handelssysteem door de samenwerkingsverbanden met andere regio's aan te halen. Volgens het nieuwe rapport van de Wereldbank vormen opkomende economieën inmiddels de helft van de wereldeconomie, terwijl dit aan het begin van de eeuw nog maar een kwart was. Om de banden aan te halen met deze economieën, waar wij afhankelijk van zijn voor grondstoffen, moeten we een geloofwaardig alternatief vormen voor de diepe zakken van China. Maar dan moet Europa niet alleen maar halen. Door die instelling verloren we in Indonesië de nikkelindustrie aan China. We moeten over onze eigen schaduw heen stappen en oog hebben voor het belang van het partnerland dat een eigen industrie wil opbouwen. Wat is de visie van dit kabinet op gelijkwaardige partnerschappen? Hoe rijmt het kabinet deze noodzaak met de bezuinigingen op internationale samenwerking, waarover bedrijven en ambtenaren ook zeggen dat die onze positie verder zullen verzwakken? Als laatste: welk aanbod moet de EU aan andere landen doen?

Voorzitter. De tijd van dammen is echt voorbij. Het is tijd om te gaan schaken. Dank u wel.

De voorzitter:

Dank voor uw bijdrage. Dan verzoek ik u het voorzitterschap over te nemen.

Voorzitter: Hirsch

De voorzitter:

Ja. Ik ben mijn papiertje even kwijt. O, hier is het. We gaan nu naar de tweede termijn. We gaan eerst schorsen. Kan ik de Minister vragen om hier om 14.30 uur weer terug te zijn? Oké, dank u wel.

De vergadering wordt van 14.06 uur tot 14.33 uur geschorst.

De voorzitter:

We zijn weer allemaal in de zaal. Welkom terug. Dit is de eerste termijn van Minister Klever. Mijn voorstel is om in eerste instantie weer drie interrupties per Kamerlid te hanteren. Omwille van de tijd stel ik voor om misschien toch even te wachten met interrupties tot een blokje is afgerond, zodat we zeker weten dat we geen vraag stellen die wellicht al door de Minister beantwoord zou gaan worden als we haar die ruimte zouden hebben gegeven.

Als Minister Klever wil beginnen met ons te vertellen welke blokjes zij heeft, dan weten wij ook waar we aan toe zijn. Mag ik u het woord geven, Minister Klever?

Minister Klever:

Voorzitter, dank u wel. Ik heb zes blokjes. Het eerste is handels- en industriebeleid ter versterking van het concurrentievermogen. Het tweede is economische integratie van kandidaat-lidstaten. Drie: Mercosur. Vier: de VS. Vijf: CSDDD. Blokje zes is overig.

Voorzitter. Het is goed om hier te zijn en met u van gedachten te wisselen voorafgaand aan de gecombineerde informele Raad Buitenlandse Zaken Handel en de Raad Concurrentievermogen van 3 en 4 februari in Warschau. Tijdens deze combi-Raad zal worden stilgestaan bij het handels- en industriebeleid ter versterking van het concurrentievermogen. Het inkomende Poolse voorzitterschap heeft er welbewust voor gekozen beide Raden deze keer te combineren vanwege de grote samenhang

tussen het handels- en het industriebeleid; een goed initiatief. Daarnaast zal tijdens de lunch ook over de economische integratie van kandidaat-lidstaten gesproken worden. Ik zal de vragen per onderwerp beantwoorden. Ik zal bij beide onderwerpen op de agenda van de Raad eerst in algemene zin ingaan op het Nederlandse beleid. De blokjes heb ik al genoemd.

Dan komen we op het eerste blokje, handels- en industriebeleid ter versterking van het concurrentievermogen. Voor het kabinet is het verdienvermogen van Nederland, en daarmee de bestaanszekerheid van Nederlanders, de basis van ons economisch buitenlandbeleid. Een sterke concurrentiepositie is hier belangrijk voor. Voor Nederland is handel met het buitenland daarbij onmisbaar. Nederland verdient als handelsland pur sang veel geld aan de handel met het buitenland en beschikt over bedrijven die mondiaal koploper zijn en van grote economische en strategische waarde zijn. Bij de bevordering van handel en industrie zet het kabinet zich in voor een op regels gebaseerd wereldhandelssysteem en een gelijk speelveld voor Nederlandse bedrijven. Tegelijkertijd is er ook gerichte aandacht nodig voor de uitdagingen van de Europese industrie. Hierbij wil het kabinet onnodig protectionisme en een ongelijk speelveld tussen lidstaten voorkomen. Nederland is een klein land, waardoor we juist vanwege onze technologisch hoogwaardige sectoren baat hebben bij een gelijk speelveld. Daarom is het goed dat het huidige Poolse voorzitterschap handels- en industriebeleid in deze context aan elkaar koppelt. Er is één vraag gesteld over dit blokje door mevrouw De Korte, over innovatieversterking. Hoe gaat de EU proactief aan de slag met innovatie om dit continent sterker te maken? Een sterke, innovatieve en weerbare economie is belangrijk voor Nederland en Europa. In de kabinetsvisie EU-concurrentievermogen, die voor de kerst met uw Kamer is gedeeld, is versterking van innovatie en digitale technologieën een van de zes hoofdthema's van onze inzet. Het kabinet zet zich daarvoor in via de Nationale Technologiestrategie, de NTS. De NTS bevat tien prioritaire sleuteltechnologieën, waaronder AI, kwantum, halfgeleiders en biotechnologie. Het kabinet wil zich op basis van die Nationale Technologiestrategie in de EU inzetten voor één Europese digitaaltechnologiestrategie. Daarmee kunnen we zorgen dat we in de EU het technologisch leiderschap behouden in strategische sectoren. Mijn collega van Economische Zaken, Minister Beljaarts, is hier primair verantwoordelijk voor. Dat was blokje één.

De voorzitter:

Ik zie geen interrupties. U kunt dus verdergaan met blokje twee.

Minister Klever:

Dat betreft de kandidaat-lidstaten. De economische integratie van kandidaat-lidstaten staat op de agenda van de gecombineerde informele RBZ Handel en de Raad Concurrentievermogen. Dit moet gezien worden in de brede discussie binnen de EU over geleidelijke integratie van de kandidaat-lidstaten in de EU. Eventuele geleidelijke integratie op specifieke beleidsterreinen, bijvoorbeeld voor specifieke waardeketens, loopt niet vooruit op het EU-toetredingstraject van kandidaat-lidstaten; dat zeg ik ook richting de heer Ram. De Kopenhagencriteria blijven leidend. Geleidelijke economische integratie kan wel overwogen worden als dit in het belang is van EU-lidstaten en de kandidaat-lidstaten en als de integriteit van de interne markt en de veiligheid van de EU gewaarborgd zijn. Zo kunnen kandidaat-lidstaten bijvoorbeeld van belang zijn voor de diversificatie van de grondstoffenaanvoer en voor de weerbaarheid van de Europese waardeketens.

De heer Paternotte vraagt specifiek naar Oekraïne. Het is van groot belang om de Oekraïense economie overeind te houden. Ik zet me daarom in voor minieme handelsbarrières met Oekraïne. Daarom was Nederland

bijvoorbeeld al voorstander van de laatste verlenging van de autonome handelsmaatregelen met Oekraïne. Hierdoor kan Oekraïne vrijwel alle producten zonder tarieven naar de EU exporteren. Tegelijkertijd zijn er wel ingebouwde beschermingen om te voorkomen dat onze boeren niet overspoeld worden door Oekraïense producten. Wij verwachten in het voorjaar te kijken naar verlenging van de autonome handelsmaatregelen. Uw Kamer wordt hierover geïnformeerd zodra er een voorstel is. Dan vroeg de heer Paternotte nog of ik bereid ben om een handelsmissie of misschien een digitale handelsmissie op te zetten en om daarbij specifiek in te zetten op bijdragen van Nederlandse bedrijven voor wederopbouw. Het is natuurlijk van groot belang dat we Oekraïne ondersteunen bij de wederopbouw. Daar kunnen we ook niet mee wachten; dat is direct nodig. Bij het Nederlandse bedrijfsleven is hier ook belangstelling voor. Een handelsmissie zou een van de instrumenten kunnen zijn die we daarvoor inzetten, maar daarnaast hebben we ook een palet aan financiële steunmaatregelen voor onze bedrijven beschikbaar. Zoals u weet, hebben we ook een speciaal gezant voor het bedrijfsleven voor de wederopbouw van Oekraïne. Deze speciaal gezant bekijkt de diverse mogelijkheden. Een digitale missie zou een van de opties kunnen zijn.

De heer Ram van de PVV vraagt ...

De voorzitter:

Sorry, Minister, de heer Paternotte heeft een interruptie.

De heer **Paternotte** (D66):

Deze positieve reacties zijn fijn.

De voorzitter:

We hadden eigenlijk gezegd dat we de interrupties aan het eind van elk blokje zouden doen.

De heer **Paternotte** (D66):

O, ik dacht dat dit het einde van het blokje over Oekraïne was.

De voorzitter:

Er komt in ieder geval nog een antwoord op de vraag van de heer Ram. We wachten even het einde van het blokje af. Mag dat?

De heer **Paternotte** (D66):

Ja, dan leg ik straks wel uit waarover ik de vraag stel. Ja, dat lijkt me het meest efficiënt.

De voorzitter:

Prima.

Minister Klever:

Het is wel zo dat dit het einde van het onderwerp Oekraïne is, hoor.

De voorzitter:

We gaan naar het einde van het blokje toe. Als ik het goed heb begrepen, gaat de heer Paternotte straks een vraag stellen over uw antwoorden over Oekraïne in dit blokje.

Minister Klever:

Oké, voorzitter, u bent de baas hier. De heer Ram vroeg of we met geleidelijke integratie richting een point of no return naar het EU-lidmaatschap zouden gaan. Verdragen over kritieke grondstoffen wil hij graag los sluiten. Het kabinet erkent het EU-perspectief van alle kandidaat-lidstaten. Het kabinet vindt en blijft vinden dat stappen in het

uitbreidingsproces gebaseerd moeten zijn op merites. Het kabinet blijft zeer kritisch op EU-uitbreiding en houdt streng vast aan de eisen voor het lidmaatschap van de EU, inclusief de Kopenhagencriteria. Er worden geen concessies gedaan aan deze criteria en er bestaan geen shortcuts, zeg ik tegen de heer Ram. Geleidelijke integratie leidt niet tot voorsorteren in het proces van de toetredingsonderhandelingen, net zoals geleidelijke integratie het EU-toetredingstraject niet vervangt, maar er kan natuurlijk een wederzijds belang zijn bij nadere bilaterale afspraken of afspraken tussen de EU en de landen op economisch terrein. Als er economische redenen zijn, kunnen we uiteindelijk wel in die afspraken meegaan, maar dat leidt niet tot toetreding.

De heer Ram vroeg ook waarom we nu al onze markt zouden openstellen als we niet weten of die landen toetreden. Het kabinet vindt dat de stappen richting dat uitbreidingsproces gebaseerd moeten zijn op de merites en op de Kopenhagencriteria. Daar houden we streng aan vast, maar als er een wederzijds belang is bij nauwere afspraken op economisch terrein, zullen we dat doen, maar dat leidt niet tot versnelde toetreding.

De heer Ceder stelde een vraag over grondstoffen. De EU zet in op de leveringszekerheid van kritieke grondstoffen met de Critical Raw Materials Act. Ik zie dat de heer Ceder er niet is, maar ik hoop dat hij wel meeluistert. Die wet zet onder meer in op het opbouwen van mijnbouw en raffinage binnen Europa, partnerschappen met derde landen en circulariteit. De benchmark van die Critical Raw Materials Act is om 10% van de Europese consumptie van kritieke grondstoffen in de EU te winnen en 40% in Europa te raffineren. Diversificatie is een belangrijke pijler van het Europese grondstoffenbeleid. Door meer toeleveranciers te hebben van kritieke grondstoffen vergroten we de leveringszekerheid. In dit kader heeft de EU veertien grondstoffenpartnerschappen gesloten, waaronder met de kandidaat-lidstaten Oekraïne en Servië. Servië is bijvoorbeeld van belang voor lithium.

De heer Ram wilde weten of we bilateraal handelsverdragen met kandidaat-lidstaten kunnen afsluiten, bijvoorbeeld voor die kritieke grondstoffen. Die vraag heb ik eigenlijk al beantwoord naar aanleiding van de vraag van de heer Ceder. Diversificatie is belangrijk. Daarom zetten we wel in op grondstoffenpartnerschappen.

Voorzitter, dit was het blokje kandidaat-lidstaten.

De voorzitter:

Dank u wel. Meneer Paternotte, u wilde een vraag stellen.

De heer Paternotte (D66):

Ja, dat klopt. Ik ga daarvoor terug naar het subblokje Oekraïne, met dank aan de Minister voor de positieve reacties op mijn vragen. Als ik het goed heb begrepen, zal Nederland stemmen voor verlenging van de autonome handelsafspraken met Oekraïne. Dat is vraag één. De tweede vraag gaat over de digitale handelsmissie, die een van de instrumenten kan zijn. Kan de Minister ons binnenkort laten weten of dat gaat gebeuren? Ik probeer daar een toezegging van te maken.

Minister Klever:

Er wordt nu inderdaad gekeken naar verlenging van die autonome handelsmaatregelen. Ik moet eerst even kijken wat er dan voorligt, voordat we kunnen zeggen of we daarmee instemmen of niet. Dat kan ik u dus niet toezeggen. We staan er wel positief tegenover, maar we moeten echt even kijken naar de inhoud. Zodra die er ligt, zal uw Kamer geïnformeerd worden. Zoals u weet, hebben we een Oekraïnegezant. Die staat ook in nauw contact met het bedrijfsleven in Nederland en probeert het bedrijfsleven ook te interesseren voor handel met Oekraïne. Op dit moment willen de bedrijven dat wel, maar ze wachten natuurlijk ook heel

eventjes de ontwikkelingen in Oekraïne af. Het is nu dus nog iets te vroeg om daar al een handelsmissie of een digitale handelsmissie aan te koppelen, maar zodra dat opportuun is, is dat zeker een van de opties.

De heer **Ram** (PVV):

Ik heb een verduidelijkende vraag aan de Minister over de uitbreiding van de interne markt naar kandidaat-lidstaten. Stel nou dat een kandidaat-lidstaat volledige toegang heeft gekregen tot de interne markt maar nog geen lid is en dat het lidmaatschap vervolgens, om welke reden dan ook – door een geopolitieke reden of door wat dan ook – toch wordt afgewezen, wat gebeurt er dan met dat land? Krijgt dat land dan geen toegang meer tot die interne markt? De tweede vraag is hoe deze maatregelen of deze afspraken ...

De **voorzitter**:

Ik reken dit dan als twee vragen.

De heer **Ram** (PVV):

Zeker, net zoals bij de heer Paternotte.

De **voorzitter**:

Daar heeft u gelijk in.

De heer **Ram** (PVV):

De tweede vraag is: hoe krijgen deze afspraken dan vorm? Zijn dat dan ook weer verdragen die met deze lidstaten worden afgesloten? Zijn dat dan verschillende verdragen? Misschien kunt u daar iets meer helderheid over geven.

Minister **Klever**:

Het hele proces van toetreding is echt een heel apart proces. Dat staat echt los van verdragen met betrekking tot bijvoorbeeld kritische grondstoffen. Dat zijn twee aparte trajecten. Als het ene niet doorgaat, betekent dat niet dat er in één keer iets anders gebeurt met het andere. Dat zijn dus twee losstaande trajecten. Die losse verdragen hebben verder geen invloed op dat hele toetredingstraject. De heer Ram vraagt ook in welke vorm dat gaat. Dat gaat in de vorm van een verdrag, bijvoorbeeld als we met Servië afspreken om iets op lithium te doen.

De **voorzitter**:

Als u deze kort houdt, reken ik 'm niet mee.

De heer **Ram** (PVV):

Dit is niet wat ik gevraagd heb. De vraag is de volgende. Stel dat zo'n kandidaat-lidstaat de facto lid is van de interne markt maar nog niet is toegetreden, en de aanvraag tot lidmaatschap vervolgens wordt afgewezen. Wat gebeurt er dan met zo'n land? Twee: hoe worden de afspraken met zo'n kandidaat-lidstaat vormgegeven?

Minister **Klever**:

Misschien was ik niet helemaal duidelijk. Als de toetreding niet doorgaat maar we wel bijvoorbeeld een handelsverdrag hebben, dan blijft het handelsverdrag gewoon staan.

De heer **Ram** (PVV):

Ja, maar is dat dan ...

De **voorzitter**:

Sorry, maar nu ga ik 'm wel rekenen als interruptie. Dan is dit uw laatste interruptie.

De heer **Ram** (PVV):

Ik krijg geen antwoord op mijn vraag. Stel dat zo'n kandidaat-lidstaat toegang krijgt tot de interne markt. Is dat dan een handelsverdrag?

Minister **Klever**:

Ja. Als we handelsafspraken maken met een kandidaat, dan is dat een handelsverdrag. Dat klopt. Dat handelsverdrag blijft ook staan als een toetreding om wat voor reden dan ook niet doorgaat of vertraagd wordt. Ik hoop dat dat zo duidelijk is.

De **voorzitter**:

Ik zie geen verdere interrupties op dit blok met subblokjes. Ik begrijp dat we nu overgaan naar Mercosur.

Minister **Klever**:

Ja, blokje drie gaat over Mercosur. Op 6 december zijn de onderhandelingen over een EU-Mercosur-akkoord inhoudelijk afgerond. Besluitvorming is echter nog niet aan de orde, zeg ik ook hier in dit verband. Die vindt mogelijk na de zomer plaats. Er gebeurt niets met het akkoord voordat de Raad hierover een besluit heeft genomen. Uw Kamer heeft met de motie-Teunissen een heel duidelijk signaal afgegeven, namelijk dat Nederland tegen een EU-Mercosur-akkoord moet zijn. Naar aanleiding van deze motie communiceert het kabinet het afwijzende standpunt van uw Kamer in Brussel. Dat heb ik bij de vorige Handelsraad gedaan en dat heeft de Minister-President in de Europese Raad van afgelopen december gedaan. Daarmee is het in Brussel duidelijk dat de Nederlandse steun voor het akkoord geen gegeven is. In het voorjaar ontvangt uw Kamer een kabinetsappreciatie van het akkoord.

Het lid Kostić vraagt waarom de kabinetsappreciatie zo lang op zich laat wachten. Zoals eerder toegezegd bevat de kabinetsappreciatie alle voor- en nadelen. Momenteel zijn nog niet alle teksten openbaar. We hebben alle conceptteksten van het onderhandelaarsakkoord nodig voor een volledige appreciatie. Het kabinet gaat vanzelfsprekend met uw Kamer in gesprek over de appreciatie voordat besluitvorming in de Raad aan de orde is. Pas daarna neemt het kabinet een formeel standpunt in.

De heer Ceder benadrukt dat we het in de huidige vorm niet mogen accorderen. Nogmaals, de Commissie heeft nog geen voorstel gedaan over de vorm en de aard van het akkoord. In alle gevallen geldt dat een positief besluit van de Raad en goedkeuring door het Europees Parlement nodig zijn voordat het akkoord in werking kan treden. Nederland zit in de Raad en heeft dus ook een stem hierin. Uw Kamer wordt hoe dan ook, zoals altijd en dus ook bij dit akkoord, betrokken bij de Nederlandse standpuntbepaling in de Raad, over zowel de inhoud als de vorm.

Het lid Kostić had nog drie vragen. Wat doet de Minister precies om te voorkomen dat de Commissie de nationale parlementen buitenspel zet? Wat doet de Minister om te voorkomen dat het voorlopig in werking treedt? Welke contacten heeft de Minister met andere EU-lidstaten over Mercosur? Wat gaat de Minister doen om het verdrag tegen te houden? De Commissie heeft nog geen voorstel gedaan over de vorm en de aard van het akkoord. Zoals ik net al zei, geldt dat een positief besluit van de Raad en goedkeuring door het Europees Parlement nodig zijn voordat het akkoord in werking kan treden. Uw Kamer wordt altijd betrokken bij de standpuntbepaling. Uw Kamer staat dus in geen geval buitenspel. Dit kabinet gaat met u in debat na ontvangst van de appreciatie, die ik in het voorjaar naar uw Kamer zal sturen. Het kabinet communiceert het afwijzende standpunt in Brussel en in contact met andere individuele lidstaten, zowel met voor- als tegenstanders van het akkoord. Het is echt glashelder in Brussel dat de Nederlandse steun voor het akkoord geen gegeven is.

De heer Ram vraagt of het mogelijk is een opt-out van EU-handelsverdragen te verkrijgen. In EU-verdragen is vastgelegd dat handelspolitiek een exclusieve EU-competentie is. Ook is in EU-verdragen vastgelegd dat internationale overeenkomsten van de EU bindend zijn voor de lidstaten. Uitzonderingen daarop bestaan alleen voor lidstaten die in de oprichtingsfase al een opt-out hebben bepaald op dat beleidsterrein. Voor een Nederlandse opt-out zou een EU-verdragswijziging nodig zijn. Het bilateraal afsluiten van handelsakkoorden kan alleen als we uit de EU treden. Dat is op dit moment niet aan de orde. Dat zou ook betekenen dat Nederland weer een douanegrens moet installeren met andere EU-landen, waaronder met onze allerbelangrijkste handelspartners Duitsland en België.

De heer Paternotte vraagt waarom het kabinet vaag is over Mercosur. Hij zegt, even kort samengevat: steun dat verdrag; zet de Nederlander op één en niet de Amerikaan of de Chinees. De grondhouding van het kabinet ten aanzien van handelsakkoorden is in het algemeen positief. Voor het EU-Mercosur-verdrag ligt de zaak natuurlijk wat anders vanwege de motie-Teunissen, waarmee een duidelijk signaal is afgegeven, namelijk dat Nederland tegen het verdrag moet zijn. De zorgen die aan die motie ten grondslag liggen, neemt het kabinet serieus. Maar nogmaals, in het voorjaar komt er een kabinetsappreciatie, waarin alle voor- en nadelen worden meegewogen. Dan kan het kabinet ook inhoudelijk daarover met uw Kamer in debat treden.

Het lid Kostić vraagt naar de duurzaamheidsafspraken. Ze zegt dat die weinig voorstellen en niks toevoegen, en vraagt of ik dat erken. De duurzaamheidsafspraken in het EU-Mercosur-akkoord zijn bindend volgens de regels van het internationaal verdragsrecht. Het idee dat die duurzaamheidsafspraken niet juridisch bindend zijn, klopt niet. Het handelsakkoord bevestigt verplichtingen onder internationale akkoorden en stelt verdragspartijen in de mogelijkheid elkaar onder het akkoord aan te spreken op de verplichtingen. Daarnaast is ook het klimaatakkoord van Parijs toegevoegd als essentieel element van dit akkoord.

Het lid Kostić vroeg nog of het rebalancing mechanisme de Europese ontbossingsrichtlijn kan ondermijnen. Het is belangrijk om te benadrukken dat het rebalancing mechanisme twee kanten op werkt. Het is dus niet alleen bedoeld voor de Mercosur-landen, maar ook voor deze kant. Het rebalancing mechanisme voegt de mogelijkheid toe om via geschillenbeslechting een oplossing te vinden voor wanneer bepaalde maatregelen van een verdragspartij de voordelen onder het handelsakkoord wegnemen of flink beperken. Deze afspraken doen niets af aan de nationale beleidsruimte die verdragspartijen behouden onder een handelsakkoord en die in dit akkoord ook expliciet herbevestigd worden. Met andere woorden: er is geen risico dat via dit verdrag de EU-Ontbossingsverordening of andere EU-wetgeving kan worden ondermijnd. Europa blijft baas in eigen huis. In de kabinetsappreciatie zal ik hier ook nader op ingaan.

De heer Ram zegt: Mercosur is een bedreiging voor de landbouwsector. Hij vraagt: hoe waarborgt de Minister dat Nederlandse boeren niet worden weggeconcurrereerd door oneerlijke voorwaarden? De concurrentiepositie van ondernemers wordt door veel verschillende factoren bepaald. Productiestandaarden zijn een van die factoren. Productiestandaarden gaan over de wijze van productie, oftewel over de wet- en regelgeving van het land waar het product wordt gemaakt. Denk aan de hoogte van het arbeidsloon. Die zijn in ieder land anders, maar niet per se slechter. Oorzaken zijn verschillen in landbouwkundige, klimatologische, milieukundige, maatschappelijke en geografische omstandigheden. Nederlandse producenten concurreren soms met geïmporteerde producten, die dus niet op dezelfde wijze geproduceerd zijn. Dat kan het geval zijn met of zonder een handelsakkoord. Om Nederlandse en EU-producenten te beschermen zijn in het akkoord afspraken opgenomen

over de bescherming van gevoelige Europese sectoren, zoals de landbouw.

Het lid Kostić vraagt nog naar MKZ. Ze vraagt of het gesleep met dieren geen gevaar voor de volksgezondheid kan zijn. In de EU is er strenge regelgeving om te voorkomen dat ziektekiemen zich verspreiden ten gevolge van handel in dierlijke producten en dieren. Zieke dieren mogen niet geëxporteerd worden. De gezondheidsstatus van de veestapel in de EU is hoog. Tegelijkertijd is het niet zomaar mogelijk om de handel in gezonde dieren te verbieden. Nederland zet zich in voor een einde aan langeafstandstransporten van levende dieren over land en zee naar derde landen. Momenteel wordt daarover in de Raad gesproken bij het voorstel voor de herziening van de Verordening dierenwelzijn tijdens transport. Overigens ligt de verantwoordelijkheid voor de herziening van die verordening bij de Minister van LVVN.

Dan een vraag van de heer Ram. Die heb ik al gehad. Dat is makkelijk. Die zit er dubbel in.

Het wordt wel een beetje leeg aan de overkant! De heer Ceder had ook nog een vraag.

De voorzitter:

Misschien goed om even te benoemen dat er een aantal tweeminutende-batten gepland zijn. Collega's Ceder en Paternotte moeten daarbij zijn.

Minister Klever:

Oké, dan ga ik ervan uit dat hun beleidsmedewerker meeluistert bij de beantwoording.

De heer Ceder vroeg naar de toon van de Minister tijdens de informele Handelsraad. Momenteel communiceert Nederland het afwijzende standpunt van de Kamer in Brussel. Nederland staat in nauw contact met individuele lidstaten. Daarmee is duidelijk dat de steun voor het akkoord geen gegeven is. De effecten van het EU-Mercosur-akkoord zijn in kaart gebracht in de duurzaamheidseffectenbeoordeling die in opdracht van de Commissie is uitgevoerd. Binnenkort wordt het geactualiseerde onderzoek naar de effecten van het akkoord op de Nederlandse economie en specifiek op de landbouwsector gepubliceerd, conform de motie-Kamminga.

Dat was Mercosur, voorzitter.

De voorzitter:

Ik heb twee handen omhoog zien gaan. We beginnen met lid Kostić. Ik heb ook de hand van mevrouw Kamminga gezien. Ik zie nu dat ook mevrouw De Korte een interruptie heeft.

Kamerlid Kostić (PvdD):

Er is een duidelijke motie, die het kabinet aan het werk zet. Ik hoor de Minister zeggen dat niet alle stukken openbaar zijn, maar het handelsakkoord is openbaar, met uitzondering van de politiek-strategische stukken. Het gaat eigenlijk over het stuk over handel, dat nu openbaar is. Ik hoor de Minister al allerlei meningen over het handelsakkoord verkondigen, dus ik begrijp niet zo goed waarom zij daarover nog geen mening kan geven. Ik vraag de Minister dus nogmaals om de motie uit te voeren op twee punten. Het eerste is het innemen van een kabinetspositie in februari. Dat is echt mijn dringende verzoek. Ik hoop niet dat daar weer een motie voor nodig is. Het tweede is om alvast, zoals de motie gebiedt, aan de slag te gaan met het zoeken van andere landen die ook tegen het Mercosur-verdrag zijn. Dat staat gewoon klip-en-klaar in de motie. Is de Minister daartoe bereid?

Minister Klever:

Het kabinet communiceert het afwijzende standpunt van de Kamer in Brussel. Dat heb ik zelf gedaan en dat doet de Minister-President in de Raad. Daarnaast hebben we contact met individuele lidstaten, waarbij wij ook het afwijzende standpunt van het parlement communiceren. Dat is dus heel duidelijk binnen de EU. Het is binnen de EU ook heel duidelijk dat Nederlandse steun geen gegeven is. U vraagt waarom er nog geen kabinetsappreciatie komt, hoewel het handelsakkoord al openbaar is. Dat klopt. Het onderzoek van bijvoorbeeld de universiteit van Wageningen is nog niet afgerond. Een aantal jaar geleden is er onderzoek gedaan naar de effecten van het Mercosur-akkoord, maar Nederland is in de tussentijd natuurlijk veranderd. Dat onderzoek wordt dus geüpdatet. Ik had gehoopt het nu al te hebben. Naar verwachting komt dat ergens in februari. Ik vind het ook belangrijk om die onderzoeken mee te nemen. Verder zijn de politieke teksten nog niet openbaar. Die worden nu vertaald. Ik vind het belangrijk om met een kabinetsappreciatie te komen op het moment dat er een volledig beeld is, zodat het kabinet de Kamer op een volledige manier kan informeren. Dan kunnen we daar daarna met elkaar over in debat gaan.

Kamerlid Kostić (PvdD):

Nu krijg ik toch een ander verhaal. Blijkbaar wachten we op het onderzoek van Wageningen. Dat lijkt me toch echt niet de bedoeling. De Kamer heeft zich meermaals uitgesproken. De laatste uitspraak is een motie die het kabinet verzoekt de Europese Commissie en de Europese Raad te laten weten dat Nederland het EU-Mercosur-verdrag niet zal ondertekenen en – dat is het tweede verzoek – samen met Frankrijk en andere tegenstanders op te trekken om te voorkomen dat het EU-Mercosur-verdrag wordt goedgekeurd. Het gaat dus niet alleen maar om communiceren dat deze Kamer dat niet wil, maar om actief als kabinet communiceren dat het kabinet het niet wil en, ten tweede, nu al actief aan de slag gaan met het zoeken van een meerderheid of coalitie tegen het Mercosur-verdrag. Nogmaals, het kabinet kan van alles vinden, maar er ligt een duidelijke opdracht van de Kamer die het kabinet gewoon moet uitvoeren. Daarom vraag ik om dat in februari definitief te bevestigen en daarbij te laten weten dat dat inderdaad het kabinetsstandpunt is en hoe het kabinet vervolgens aan de slag gaat met het optrekken met andere landen. Ik wil graag een toezegging.

Minister Klever:

Misschien even om een misverstand uit de weg helpen: het is niet zo dat het kabinet alleen op het onderzoek van Wageningen wacht. Ja, dat willen we ook meenemen in de appreciatie, maar het is ook zo dat niet alle teksten openbaar zijn. Het kabinet kan geen appreciatie geven van een half akkoord, waarvan maar de helft openbaar is. De afspraken in het akkoord raken ook aan verschillende terreinen, aan veiligheid, migratie en bescherming van de Europese markt. Ik hecht eraan om als kabinet een volledige appreciatie naar de Kamer te sturen op basis van alle teksten, waarbij we ook het onderzoek meenemen dat Wageningen Universiteit op dit moment aan het doen is. De appreciatie komt dus zodra we alle informatie hebben zo snel mogelijk naar uw Kamer. Dan kunnen we daarover in debat gaan. Dan wat betreft die motie. Het kabinet draagt ook uit wat het standpunt is van Nederland en dat het parlement in meerderheid tegen het akkoord is. Wij spreken daarover ook met partners. Dat is heel erg duidelijk. Maar het is ook niet zo dat besluitvorming al aan de orde is. De besluitvorming is waarschijnlijk pas aan het eind van de zomer aan de orde, dus we hebben nog genoeg tijd om met een appreciatie naar uw Kamer te komen en daar uitgebreid met uw Kamer over te spreken.

De **voorzitter**:

De laatste interruptie van lid Kostić.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Ja, ten slotte. Dit is behoorlijk frustrerend. Dit laat maar weer zien dat dit kabinet een motie van de Kamer gewoon negeert. Er zitten allemaal woorden omheen, maar er wordt hier gewoon een motie genegeerd. Wordt vervolgd.

De laatste vraag. Klopt het dat arbiters achter gesloten deuren kunnen besluiten of kunnen wegen of onze wetten nadelig zijn voor een Mercosur-land als Brazilië? Klopt het dat dat kan gebeuren onder het Mercosur-verdrag?

Minister **Klever**:

Op deze heel specifieke vraag kom ik in tweede termijn even terug.

De **voorzitter**:

Dat staat genoteerd.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Laat ik meteen maar zeggen dat er ook nog een motie-Paternotte/Kamminga is of een motie-Kamminga/Paternotte – dat weet ik niet helemaal zeker; hou me ten goede – waarin we juist zeggen dat we handelsakkoorden op hun merites moeten beoordelen. Ik vind het dus verstandig dat te doen. Volgens mij verdienen ons bedrijfsleven en de Nederlanders dat we het verdrag beoordelen als het er is en het vertaald is, en dat we dan met elkaar het debat hebben over hoe verder. Maar ik zou de Minister willen vragen of zij kan toezeggen dat zij in de brief die toegezegd is, ook het krachtenveld meeneemt van alle gesprekken die er nu zijn. Als ze daar nu al iets over kan zeggen, hou ik me ook aanbevolen. Want het is natuurlijk relevant om te weten welke landen voor en tegen zijn en waar de bezwaren zitten, zodat we dat ook kunnen betrekken bij onze gedachtevorming.

Minister **Klever**:

Mevrouw Kamminga vraagt of ik in een brief aan de Kamer het krachtenveld binnen de EU kan meenemen. Ja, dat kan ik u toezeggen.

De **voorzitter**:

Sorry, lid Kostić, u heeft al drie interrupties gehad. Het woord is aan mevrouw De Korte.

Mevrouw **De Korte** (NSC):

Ik wil verder met u spreken over het Mercosur-verdrag, en over hoe u er samen met de andere landen in staat. Er is inderdaad niet zo veel toelichting gegeven aan mevrouw Kostić. We zijn er zelf ook wel heel erg benieuwd naar. Er staan duidelijke overwegingen in die motie. Het gaat vooral over de landbouw, waar geen sprake is van een gelijk speelveld. Er zijn in de Mercosur-landen lagere standaarden. Het gaat dan onder andere om dierenwelzijn, mestbeleid en gewasbescherming. Zo staat het beschreven. Neemt u andere landen daar nu in mee? Dat zijn eigenlijk twee vragen, maar goed.

De **voorzitter**:

Het was kort. Ik tel het als één.

Minister **Klever**:

Even kijken of ik de vraag goed begrepen heb. Mevrouw De Korte vraagt naar het landbouwdeel van het Mercosur-verdrag en of ik de andere landen daarin meeneem. Begrijp ik dat goed?

Mevrouw **De Korte** (NSC):

Het staat in de overwegingen van de motie, dus het is een van de belangrijkste aspecten die spelen bij deze motie. We zijn heel erg benieuwd hoe u andere landen meeneemt in de argumentering die wij hier hebben.

Minister **Klever**:

Oké, dan heb ik het duidelijk. Eigenlijk vraagt mevrouw De Korte hetzelfde als wat mevrouw Kostić net vroeg. Ja, we dragen het standpunt uit binnen de EU, en ja, we spreken inhoudelijk ook over landbouw met de andere EU-landen. Er zijn al een aantal mitigerende maatregelen voor de landbouwsector in het akkoord gekomen, zoals quota voor gevoelige landbouwproducten en de mogelijkheid om maatregelen te treffen als er bijvoorbeeld een plotselinge toename is van een bepaald product op de Europese markt. Er is dus zeker aandacht voor het landbouwonderdeel van het Mercosur-verdrag. Daar spreek ik ook over. Die zorgen neem ik dus mee.

De **voorzitter**:

Minister Klever, ik neem nu even de rol van voorzitter op me. De vraag is heel duidelijk: de vraag is hóé u dat met andere lidstaten bespreekt. Ik doe dit even zo om een langere interruptie te voorkomen.

Minister **Klever**:

En marge van de Raad spreek ik met mijn collega's, maar ook bij andere gelegenheden kom ik collega's tegen en heb ik bilaterale contacten met ze. We spreken dan over de zorgen van het Nederlandse parlement, maar ook van de Nederlandse landbouwsector, specifiek over het landbouwonderdeel van het Mercosur-verdrag.

Mevrouw **De Korte** (NSC):

Het is nu iets duidelijker, want wat u zegt over hoe u erin staat, blijft wat algemeen. Ik neem echt aan dat u deze overwegingen duidelijk meeneemt en bekijkt wat er nog mogelijk is. Mijn vraag is dus ook: zijn er nog mogelijke andere aspecten om in het overleg met EU-partners naar voren te brengen als het gaat over het Mercosur-verdrag?

De **voorzitter**:

Ik geef zo het woord aan de Minister. Mag ik mijn collega's Kamminga en Ram verzoeken om nog zachter te praten? We hebben er echt best wel last van als u erdoorheen praat, dus graag even wat minder. Ik voel me een beetje een schooljuf, maar misschien moet ik dat dan maar zijn.

Minister **Klever**:

De teksten in het verdrag over handel liggen vast. Daar kan niet meer aan getornd worden. Maar een aantal teksten zijn natuurlijk ook nog niet openbaar. Daar wachten we nog op. Dan komt er een integrale appreciatie, waarin het kabinet ook ingaat op de zorgen die mevrouw De Korte hier naar voren brengt.

De **voorzitter**:

Uw laatste, mevrouw De Korte. Gaat uw gang.

Mevrouw **De Korte** (NSC):

Ik constateer dat u geen enkele invloed meer heeft op deze verdragen. Dat is natuurlijk ontzettend jammer, omdat we een duidelijke boodschap hebben meegegeven. Betekent dit dat u dit ook duidelijk aangeeft bij de partners? Het is misschien een beetje dezelfde vraag als die van mevrouw Kostić, maar de antwoorden waren niet zo duidelijk. Neemt u andere landen ook mee in dit standpunt? Het blijft een beetje hangen in: nou ja, ik

ga het overbrengen, maar ik zie wel wat er gebeurt. Uw actieve houding mis ik daarin.

Minister Klever:

Nogmaals, ik spreek met diverse andere landen. Het is duidelijk dat bijvoorbeeld Frankrijk een groot tegenstander is van Mercosur. Ik spreek het dus absoluut uit, in de Raad, en marge van de Raad in bilaterale gesprekken en in andere bilaterale gesprekken. Het is dus echt wel heel duidelijk. Maar nogmaals, de volledige appreciatie van het kabinet komt naar uw Kamer. Daarin ga ik ook in op uw zorgen. Dan hebben we uit onderzoek ook wat meer informatie over wat het echt specifiek betekent. Dan kunnen we hier veel beter het inhoudelijke debat over voeren met elkaar.

De voorzitter:

Welkom terug, meneer Paternotte. U wilt een vraag stellen aan de Minister.

De heer Paternotte (D66):

Ja, een beetje de andere kant op. Ik hoor dat de Minister in Europese Raden tegen in feite alle andere lidstaten zegt: het Nederlandse parlement is er negatief over. Ik vraag me af waarom dat nou de aanpak is. Bij het CETA-verdrag zijn er ook een sloot Kamer moties aangenomen die zeiden: we willen dat verdrag niet. Maar uiteindelijk hebben de Tweede en Eerste Kamer er gewoon mee ingestemd. Het kabinet heeft steeds gezegd: wij denken dat dit verdrag voor Nederland goed is en we willen het graag in de Kamer verdedigen zodra we het voorleggen. Dat was in feite ook de boodschap in de Europese Raden. Dat deden mevrouw Ploumen, mevrouw Kaag en mevrouw Schreinemacher. Waarom neemt Nederland nu zo'n totaal andere houding aan? De economische winst is 300 miljoen euro en veel exporteurs kunnen ervan profiteren. Wat zegt de Minister nou tegen de bedrijven en ondernemers die hier baat bij kunnen hebben? Wat is haar boodschap aan hen?

De voorzitter:

Ik hoor twee vragen.

Minister Klever:

Er ligt een motie, die breed is aangenomen, met het standpunt van de Kamer dat wij tegen het verdrag moeten zijn. Ik communiceer binnen de Raad, naar de Commissie en bilateraal aan de collega's wat het standpunt is van de Tweede Kamer en dat het moeilijk ligt, ook vanwege de landbouwparagraaf. Daarmee heb ik nog niks gezegd over het kabinetsstandpunt. Dat kabinetsstandpunt komt op het moment dat alle teksten openbaar zijn en ook het geüpdatete onderzoek van de Wageningen Universiteit er is. Dan komt het kabinetsstandpunt naar de Kamer en kunt u daar kennis van nemen. Daarover gaan we in debat met de Kamer. Dan pas neem ik een definitieve positie in binnen de EU. Maar ik geef wel opvolging aan de motie en communiceer dat het verdrag in Nederland, in het parlement moeilijk ligt.

De voorzitter:

Ik zie geen handen meer voor dit blokje. Dan gaan we naar de VS. Of tenminste, we gaan praten over de VS.

Minister Klever:

Voorzitter. President Trump is afgelopen maandag, eergisteren, geïnaugureerd en heeft een reeks aankondigingen gedaan over zijn handelsbeleid. Kort samengevat heeft hij een algehele herziening van het Amerikaanse handelsbeleid aangekondigd, waarbij zal worden gezien of het huidige

Amerikaanse handelsbeleid voldoet. Hierbij wordt ook gekeken naar de handelsrelaties met andere landen, in eerste instantie met China en de buurlanden Canada en Mexico, maar ook met andere handelspartners. Ook zullen de VS de kansen onderzoeken van nieuwe overeenkomsten met handelspartners.

Voorzitter. Nederland en de VS zijn belangrijke handelsbestemmingen voor elkaar. De economische relatie creëert veel banen aan beide zijden. Ik begrijp dat er veel zorgen zijn over het handelsbeleid van de nieuwe Amerikaanse regering. Ik sta hierover in nauw contact met het Nederlandse bedrijfsleven, maar ook binnen Europa en met de Europese partners. Dan gaat het over mogelijke tarieven op producten uit Europa. Maar ook maatregelen richting Mexico of Canada raken Nederlandse bedrijven natuurlijk. Laat ik duidelijk zijn: nieuwe handelsbelemmeringen in de trans-Atlantische relatie, tarieven of anderszins, zijn niet in het Nederlandse belang, en naar mijn mening ook niet in het Amerikaanse belang. We zullen vanuit onze handelsbelangen verder bouwen aan de trans-Atlantische handelsrelatie, ook met de nieuwe Trump-regering. Ik ben dan ook van plan om op korte termijn naar de VS af te reizen om met mijn Amerikaanse counterparts kennis te maken. Ook binnen EU-verband zal ik de Commissie oproepen de komende tijd werk te maken van de trans-Atlantische handelsrelatie en hierin tijd en energie te investeren. Mevrouw De Korte zegt: Nederland moet zich sterk maken voor de relatie met de VS. Zij vraagt daarom: hoe bereidt Nederland zich voor en zijn daar scenario's voor? In algemene zin kan ik zeggen dat we ons voorbereiden en verschillende mogelijkheden bespreken. We zetten in op versterking van de trans-Atlantische relatie. Onze economieën zijn sterk verweven, dus daar zouden we allebei van profiteren. Daarbij spreek ik onder andere met bedrijven over de consequenties van eventuele handelstarieven en andere maatregelen gericht op de private sector, maar ook met Europese partners en andere betrokkenen. Het uitgangspunt blijft: handel en investeringen tussen de EU en de VS zijn gunstig voor bedrijven en zorgen voor banen aan de beide kanten van de oceaan. Maar gezien het feit dat we nog niet precies weten wat Trump gaat doen, kan ik nog niet verder uitweiden over de verschillende mogelijkheden die we in EU-verband bespreken. Hoe dan ook is het belangrijk dat we als EU eensgezind onze belangen verdedigen waar en wanneer dat nodig is, dat we dat gefaseerd en evenwichtig doen en dat we blijven streven naar een positief engagement met de VS.

Mevrouw De Korte vraagt ook hoe Nederland ervoor zorgt dat de EU met één stem spreekt in reactie op de Trump-regering. Ik ben het met u eens dat het van groot belang is dat we als EU met één stem spreken. De omvang van de EU-economie is gelijkwaardig aan die van de Amerikaanse economie. Die EU-marktmacht moeten we op een positieve manier gebruiken en we mogen ons niet uit elkaar laten spelen.

Nederland benoemt daarom het belang van eenheid ook nadrukkelijk in Europees verband. Dat hebben we altijd gedaan en dat blijven we nu ook doen. Dat neemt niet weg dat we ook bilateraal het gesprek met de VS over handel kunnen aangaan, niet alleen om de EU-boodschap kracht bij te zetten, maar ook om de belangen van onze bedrijven te behartigen. Goede contacten zijn voor onze bedrijven van groot belang.

Mevrouw Hirsch vraagt wat de analyse is van de Europese scenario's in voorbereiding op de Raad: welke inzet kiest Nederland en waarom informeert de Minister de Kamer hier niet over, desnoods in een technische briefing? Zoals gezegd bereiden we ons in EU-verband wel degelijk voor; er wordt gesproken. Maar nogmaals, het is onduidelijk wat er gaat gebeuren wat betreft de tarieven en om welke sectoren en producten het zou gaan. Daar wordt uiteraard over gesproken. Maar het is in ieder geval heel belangrijk dat we als EU eensgezind zijn, gefaseerd te werk gaan en dat we er positief in staan. Maar nogmaals, ik kan er niet te veel over uitweiden, omdat we niet weten wat hij gaat doen. In een

onderhandeling ga je ook niet vooraf je positie prijsgeven. Dat kan ik ook niet in een technische briefing doen, want het gaat natuurlijk om politiek en dat leent zich niet voor technische briefings. Maar wees ervan verzekerd dat de EU erbovenop zit, en Nederland ook.

Mevrouw Kamminga stelt dat het belangrijk is dat we bilaterale relaties houden met de VS en dat we als EU één blok vormen. Dat ben ik met mevrouw Kamminga eens. Het is belangrijk dat we investeren in ons economische partnerschap met de VS en dat we als EU met één stem spreken. De EU is een belangrijke macht, ook voor Amerika. Het is dan ook belangrijk dat we in EU-verband onze belangen verdedigen, bijvoorbeeld indien de VS maatregelen nemen die onze producenten rechtstreeks schaden.

Mevrouw Hirsch vraagt ook nog: «Hoe moet de EU eensgezind optreden? Hoe ziet ons aanbod aan de VS eruit? Wat gaat Europa doen als een van de lidstaten wordt bedreigd met tarieven? Welke geloofwaardige vergeldingsmaatregelen zijn er voorhanden? Welke uitdagingen zijn een belemmering om tot een eensgezind antwoord te komen?» Het uitgangspunt blijft: handel en investeringen tussen de EU en de VS zijn gunstig voor bedrijven en zorgen voor banen aan beide kanten. De EU heeft een breed handelsinstrumentarium tot haar beschikking en het is belangrijk dat de EU assertief optreedt. Uiteraard zal de EU robuust, proportioneel en vooral ook de-escalerend reageren als er vanuit de VS maatregelen komen. Dat is in ons aller belang. We hebben ook met elkaar afgesproken dat de EU met één stem gaat spreken, dat we samen sterk staan en dat dat ook de enige manier is om de VS het hoofd te bieden. De heer Ceder vraagt: hoe ziet een weerbare economie er op de lange termijn uit als de VS uit verdragen stapt en importtarieven oplegt? Nogmaals, nieuwe handelsbelemmeringen in de trans-Atlantische relatie, door middel van tarieven of op een andere manier, zijn niet in het Nederlandse belang en niet in het Amerikaanse belang. We zullen vanuit ons beider belangen verder bouwen aan de relatie. Een open en concurrerende economie is het beste recept voor een weerbare economie. Daarom is het belangrijk dat de EU en Nederland vasthouden aan het op regels gebaseerde handelssysteem, ongeacht wie er in het Witte Huis zit. Voorzitter, dat was het blokje VS.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dank aan de Minister voor de toelichting. Ik heb er alle begrip voor dat we hier niet onze onderhandelingsstrategie naar buiten brengen. Dat was ook niet per se de opzet van mijn vragen daarover. Maar wat ik wel belangrijk vind, is dat we wat zicht krijgen – hebben we dat scherp? – op wat dit in potentie voor de Nederlandse sectoren gaat betekenen. En wat doen we om dat waar mogelijk te mitigeren? Ik denk dat heel veel bedrijven die speeches zien en dan denken: wat gaat dit voor mij betekenen, is de overheid alert genoeg en zijn ze er voor mij? Dat vind ik belangrijk. Doen we daar voldoende in, zitten we daarbovenop en hebben we dat voldoende in kaart om in de onderhandelingen in de EU goed voor onze belangen op te kunnen komen?

Minister **Klever**:

Ik begrijp de zorgen van mevrouw Kamminga. Daarnaast is het natuurlijk ook zo dat we niet weten wat de regering-Trump gaat doen. Hij heeft het weleens gehad over 10% op alles, maar het kan ook zo zijn dat hij specifieke sectoren of producten gaat belasten. Al die opties worden meegenomen in de voorbereidingen. Ik ben ook in gesprek met bedrijven en VNO-NCW. Ik heb vorige week nog een rondetafelgesprek gehad met bedrijven, waarbij ze hun zorgen aan mij geuit hebben en geuit hebben wat de risico's zijn. Maar dat is natuurlijk voor elke sector anders. Ik blijf in nauw contact met het bedrijfsleven en de EU zit erbovenop, maar uiteindelijk kunnen we niet vooruitlopen op eventuele maatregelen,

omdat we gewoon niet weten waar hij mee komt. Maar zoals ik al eerder heb gezegd, proberen we het wel op een positieve en de-escalerende manier te benaderen. Ja, er zijn allerlei scenario's en plannen, maar het is in eerste instantie aan de Commissie om te reageren. Nederland zit erbovenop, zowel bij de Commissie als bij Nederlandse ondernemers.

De voorzitter:

Lid Kostić, zou u heel even de rol van voorzitter op u willen nemen, want ik zou graag zelf iets vragen.

Voorzitter: Kostić

De voorzitter:

Uiteraard. Het woord is aan u, Kamerlid Hirsch.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Dank aan de Minister voor de toelichting. Ik hoor heel erg veel. Ik ben enigszins gerustgesteld dat er wel voorbereidingen zijn. Bij Nieuwsuur deed een aantal kabinetsleden het voorkomen alsof we geen idee hebben wat ons te wachten staat. Ik snap alleen niet hoe het kan de Kamer daar niet iets meer informatie over kan krijgen dan alleen maar «we zijn in gesprek met bedrijven en met de EU». De houding van deze Minister zet de Kamer wezenlijk buitenspel. Er staan ons straks grote keuzes te wachten. Verschillende sectoren zullen op verschillende manieren geraakt worden. Er zijn afwegingen te maken richting andere lidstaten. Waarom is er helemaal niets concreets te melden aan deze Kamer over het type afweging dat wordt gemaakt of de manier waarop de verschillende scenario's van de EU worden bekeken? Ik doe nogmaals het verzoek om toch een technische briefing om iets dieper in te gaan op deze materie, ook al is dat politiek gevoelig. Het is aan de Kamer om hier een mening over te kunnen vormen. Kunt u op dat verzoek ingaan?

Minister Klever:

Ik snap het ongemak van mevrouw Hirsch. In een onderhandeling ga je niet al je scenario's openbaar maken. Dat doet Trump ook niet. Die heeft ook niet gezegd wat hij precies gaat doen. Het is natuurlijk een gevoelig spel. Ik snap dat de Kamer ook betrokken wil zijn, maar nogmaals: we kunnen niet vooruitlopen op wat hij gaat doen. Ik hoop u gerust te kunnen stellen door te zeggen dat ik in gesprek ben met al die bedrijven, dat het ook op het ministerie alle hens aan dek is en dat er binnen de Commissie over gesproken wordt. Het is natuurlijk van groot belang en ik denk dat we met z'n allen hetzelfde belang hebben, namelijk de handelspositie van de bv Nederland. Een derde van wat we in Nederland verdienen, verdienen we met handel in het buitenland. Ik denk dat dat belang bij iedereen vooropstaat. Het is geenszins mijn bedoeling om de Tweede Kamer buitenspel te zetten, maar handelsmaatregelen liggen natuurlijk wel in eerste instantie bij de Commissie. Die is als eerste aan zet. Wat doen we dan wel? Dat heb ik u ook geprobeerd te zeggen. We proberen als EU als één blok op te treden. We zijn als EU een groot blok. Op die manier proberen we tegenwicht te bieden. Er wordt gekeken naar scenario's. We hebben ze klaarliggen. Voor de rest is het uiteindelijk natuurlijk toch wel afwachten waar hij mee komt. We proberen de-escalierend op te treden. Ik hoop u daarmee enigszins gerust te stellen, maar nogmaals, heel veel meer kan ik u er niet over vertellen. Een technische briefing is ook lastig, want het gaat om politiek. Je geeft geen technische briefing over politiek.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Ik wil toch even voorkomen dat er wordt gesteld dat mevrouw Hirsch ongemak ervaart. Deze commissie heeft meerdere keren gevraagd naar de visie van de Minister op handel. Het is geen ongemak. Het is het besef dat

de consequenties van het brede handelsbeleid van de heer Trump grote consequenties kunnen hebben voor Nederland handelsland. De Kamer heeft de behoefte om daarover met het kabinet tijdig van gedachten te wisselen. Ik snap het argument dat het politiek is niet heel goed, want we zitten hier heel de dag voor politiek. Maar ik zou graag aan de Minister het verzoek willen doen om nogmaals te overwegen om samen met andere kabinetsleden na te denken over een technische briefing waarin echt meer gezegd kan worden over de afwegingen die op tafel liggen, zodat de Kamer voldoende geïnformeerd is om tijdig haar invloed uit te kunnen oefenen.

Minister Klever:

Nogmaals, ik heb uit de doeken gedaan dat de Commissie als eerste aanzet is. Die heeft een handelsinstrumentarium. We zitten erbovenop. Er komt binnenkort een beleidsbrief naar de Tweede Kamer over het bredere handelsbeleid en de bredere handelsvisie. Daarin komt ook een geopolitieke analyse. Volgens mij vroeg mevrouw Hirsch daar in de motie om. Dat komt in de beleidsbrief. Ik kan u zeggen wat het kabinet gaat doen. Dat is rechtdoorzee: we gaan het verdienvermogen van Nederland centraal stellen en de bestaanszekerheid van de Nederlanders vergroten. Dat betekent dus dat we het Nederlandse bedrijfsleven ondersteunen bij internationaal ondernemen, oneerlijke concurrentie aanpakken en onze weerbaarheid vergroten. Dat wordt uitgewerkt in de beleidsbrief. Ik ga in mijn beleidsbrief niet over één nacht ijs. Het onderwerp handel is natuurlijk complexer geworden in de wereld. Handelsstromen zijn verlegd. Waardeketens zijn complexer en internationaler en daarmee ook kwetsbaarder. Dus ik wil dat goed doen. Die bredere visie komt in de beleidsbrief. Ik verwacht die aan het eind van dit kwartaal naar uw Kamer toe te sturen.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Dank u wel. Ik neem het voorzitterschap weer over.

Voorzitter: Hirsch

De **voorzitter:**

We kunnen naar het volgende blokje, CSDDD.

Minister Klever:

Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen draagt bij aan veerkrachtige waardeketens en biedt kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven. Afgelopen juli is de Europese richtlijn Corporate Sustainability Due Diligence Directive formeel in werking getreden. Lidstaten hebben twee jaar de tijd om de richtlijn om te zetten in nationale wetgeving. Het uitgangspunt in Nederland is hierbij een zuivere en lastenluwe implementatie zonder nationale koppen. Dat voorkomt onnodige regeldruk en draagt bij aan een gelijk speelveld. De heer Ceder zegt dat uit beschikbare data blijkt dat er maar liefst 300 bedrijven onder de CSDDD gaan vallen. Hij vindt dat weinig. Implementatie kan winstgevend zijn. Hij vraagt of ik kan reflecteren op het uitbreiden van de reikwijdte van de CSDDD. In het hoofdlijnenakkoord hebben we afgesproken dat er geen nationale koppen op EU-wetgeving worden gezet. Dat betekent dat de CSDDD zuiver en lastenluw wordt geïmplementeerd. In december is het wetsvoorstel voor implementatie van de CSDDD, de Wet internationaal verantwoord ondernemen, Wivo, gepubliceerd voor consultatie. In dat voorstel heb ik dus geen aanvullende eisen opgenomen voor het bedrijfsleven. Ook de reikwijdte wordt niet uitgebreid. Dat zou ook voor het Europese gelijke speelveld geen goed idee zijn.

Verder in antwoord op de heer Ceder: we gaan door met de implementatie van CSDDD. Tijdens de internetconsultatie was er lof voor de snelheid waarmee we een wetsvoorstel hebben gepresenteerd. Dat is goed voor de rechtszekerheid van bedrijven en helpt hen met de voorbereidingen.

De rapportage-eisen. Dat was ook een vraag van de heer Ceder. Hij vraagt of de rapportage-eisen en reikwijdte van de CSRD in lijn gebracht kunnen worden met de CSDDD in de Omnibuswet van de EU. Er zijn nog weinig details bekend over de inhoud van die Omnibuswetgeving. Zoals opgenomen in de geannoteerde agenda wil het kabinet inzetten op vereenvoudiging van de rapportageverplichtingen onder die CSRD en CSDDD. Het ligt dus voor de hand om de link tussen deze twee wetten en de rapportageverplichtingen hiervan in acht te nemen in het Omnibusvoorstel.

De heer Ram had een vraag over de marginale toetsing van de CSDDD. Hij vraagt of ik die wil opnemen in plaats van een inhoudelijke toets. De CSDDD schrijft voor dat lidstaten een toezichthouder aanwijzen, die toezicht houdt op naleving van de verplichtingen van ondernemingen. In Nederland is dat de Autoriteit Consument & Markt. Dat is de beoogde toezichthouder. De CSDDD geeft bedrijven ook ruimte voor maatwerk. Het verschilt per bedrijf en per sector welke risico's er zijn en wat ze moeten doen om het goed te doen. De ACM heeft ervaring met positief toezicht. Dat houdt in dat het bedrijf in dialoog met de toezichthouder kan toelichten waarom het bepaalde keuzes heeft gemaakt. Dat bedrijf krijgt ook de ruimte van de ACM om te verbeteren en te leren. Pas daarna komen eventuele sancties in beeld. De CSDDD bevat geen bepalingen over marginale toetsing door de rechter. In de nationale implementatiewet kunnen we niet afwijken van de richtlijn en ook geen aanvullingen doen. Dat zou in strijd zijn met de Europese regelgeving en met de uitgangspunten van een zuivere en lastenluwe implementatie.

Mevrouw Kamminga heeft zorgen over de extra regeldruk. Ze vraagt of die meegenomen kunnen worden in het Omnibustraject. Naast harmoniseren wil ze ook simplificeren en voorkomen dat er overlap ontstaat met de OESO-richtlijnen. Over die geplande Omnibuswetgeving zijn nog weinig details bekend, maar het kabinet onderschrijft wel het doel van regeldrukvermindering. Het kabinet wil in ieder geval inzetten op het terugdringen van dubbele en onnodig complexe rapportageverplichtingen in de gedelegeerde handelingen onder de CSDDD en CSRD, de Corporate Sustainability Reporting Directive. Wel is het belangrijk om te letten op rechtszekerheid voor bedrijven. Ook wijst het kabinet op het belang van uniforme implementatie van de lidstaten in verband met een gelijk speelveld. Na presentatie van het voorstel zal het kabinet dit, zoals gebruikelijk, ter beoordeling delen met de Kamer.

Dat waren de vragen over CSDDD.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Dank aan de Minister. Ik zal het kort houden. Fijn dat dat de inzet gaat zijn. Maar ik vroeg niet voor niets naar de OESO. Heel veel van de OESO-richtlijnen over de rapportageverplichting gaan natuurlijk over dezelfde dingen. Ik zou de Minister willen vragen om ook daarnaar te kijken, zodat het niet alleen maar CSRD en CSDDD is, maar dat we ook kijken waar het overlap heeft met OESO en dat we het dan bij elkaar voegen.

Minister Klever:

De CSDDD is juist gebaseerd op die dueiligencerichtlijnen van de OESO. In dat verband is overlap juist goed. Dat schept eenduidige verwachtingen voor bedrijven. Dus volgens mij maakt het het juist gemakkelijker om die OESO-richtlijnen te volgen als die in de wetgeving zit.

De voorzitter:

U heeft nog één interruptie, mevrouw Kamminga.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Even ter verduidelijking. Ze zijn daar redelijk op gebaseerd. Daarom gaat het mij er juist om dat er niet een dubbele rapportageverplichting is, namelijk dat er een rapportageverplichting is voor ongeveer dezelfde maatregel, maar dat er voor de OESO een ander formuliertje is dan voor de CSDDD. Dan schieten we volgens mij ons doel voorbij. Dat is mijn punt.

Minister Klever:

Ik ben het eens met mevrouw Kamminga dat we die regeldruk zo veel mogelijk moeten beperken, ook die rapportageverplichtingen. Daar zetten we ook op in. Voor wat betreft die OESO-richtlijnen: daar is geen rapportageverplichting voor. In dat verband zal daar dus geen dubbeling komen.

De voorzitter:

Dan zijn we volgens mij toe aan het blokje overig.

Minister Klever:

De heer Paternotte – het is mooi dat hij net weer aanschuift; wat een timing – vraagt naar de motie-Boswijk inzake de Chinese voertuigen. Hij vraagt wanneer we dit onderzoek kunnen verwachten, of ik er meer tempo achter kan zetten en hoe ik kijk naar het VS-verbod op Chinese technologie in Amerikaanse producten. Het Ministerie van IenW doet in samenwerking met andere departementen en organisaties onderzoek naar de mogelijke risico's van slimme elektrische voertuigen voor de nationale veiligheid op het gebied van sabotage en spionage. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek zal een analyse plaatsvinden om te komen tot opties om deze risico's te mitigeren. Eind eerste kwartaal zal de Kamer worden geïnformeerd over de uitkomsten van deze risicoanalyse en de te nemen mitigerende maatregelen. Wat betreft het verbod van de VS op Chinese technologie: dat laat ik graag aan de VS. Ik vind het belangrijk dat wij ons eigen onderzoek daarnaar doen en dat wij ons daarop baseren, voordat we overgaan tot eventuele acties.

Mevrouw Kamminga vroeg hoe ik de EU-maatregelen tegen China beoordeel en of ik aanvullende maatregelen vanuit de EU verwacht. Nederland steunt de Europese inzet om een gelijk speelveld, waar nodig, te verdedigen. Dat is ook in het belang van Nederlandse ondernemers. De antisubsidieheffingen op Chinese elektrische auto's, die de EU vorig jaar instelde, zijn daar een voorbeeld van. Nederland steunt de inzet van de Europese Commissie niet alleen om de handelsrelatie met China niet onnodig te laten escaleren, maar tegelijkertijd ook om de legitieme belangen van de interne markt en marktpartijen te beschermen waar dat gerechtvaardigd en nodig is.

De heer Paternotte had nog een vraag over de WTO-zaak inzake Litouwen en Taiwan. Hij zei: «De EU lijkt de WTO-zaak tegen China over Chinese handelsbeperkende acties tegen Litouwen te laten vallen. Kan de Minister toezeggen dat ze tijdens de informele raad pleit voor voortzetting van deze zaak?» De Europese Commissie heeft nog geen besluit genomen over voortzetting van deze zaak. Wel heeft de Commissie aangegeven dat zij de situatie nauw blijft monitoren en dat de EU iedere vorm van economische dwang tegen een lidstaat aanpakt. Uiteraard volgt Nederland deze WTO-zaak. Voor Nederland staat naleving van het op regels gebaseerde internationale handelssysteem voorop. Als dat niet gebeurt, dient de EU daar actie op te ondernemen. Het is aan de Commissie om te beoordelen of het in het belang van de EU is om deze

zaak voort te zetten. We steunen de Commissie als de inschatting is dat er goede gronden zijn om de zaak voort te zetten. Het lid Ram vraagt waarom het investeringsverdrag tussen de EU en Vietnam niet ... O, nu is de heer Ram weer weg.

De voorzitter:

Gelukkig bent u geen voorzitter.

Minister Klever:

Ik doe het echt niet expres, want het ligt gewoon op volgorde. Ik hoop ook weer op een beleidsmedewerker die dan meeleeft. Het kabinet hecht belang aan investeringsbeschermingsverdragen, ook nieuwe verdragen zoals tussen de EU en Vietnam. Het is een ambitieus verdrag met een belangrijke handelspartner. Het verdrag is nog niet door alle 26 EU-lidstaten geratificeerd. Het verdrag moet nog door acht andere EU-lidstaten worden geratificeerd, waaronder Frankrijk en Duitsland. De goedkeuringswet inzake het EU-investeringsbeschermingsverdrag met Vietnam is momenteel in voorbereiding. Datzelfde geldt voor het EU-investeringsbeschermingsverdrag met Singapore. U zult op de hoogte worden gehouden van de voortgang.

De heer Ram vroeg ook naar geschillenbeslechting. Nederland mag niet zwakker worden van hervormingen. Wat doet Nederland als WTO-zaken vastlopen? Nederland zet zich in voor hervorming van de WTO, juist om de organisatie te versterken, inclusief het WTO-geschillensysteem. Met onze open en handelsgerichte economie is Nederland erg gebaat bij een sterk op regels gebaseerd handelssysteem rond de WTO. We hebben de handelsregels met z'n allen afgesproken, dus het is ook belangrijk dat andere landen zich daar gewoon aan houden. Als dat niet gebeurt, spreken we ze daarop aan, binnen en buiten de WTO.

De heer Ram vroeg: hoe garandeert de Minister de zelfstandige positie van Nederland op het gebied van technologie en de chipsector, zonder simpelweg EU-beleid te volgen? Ah, daar is de heer Ram weer. De halffeleiderindustrie is fundamenteel voor de Europese welvaart, concurrentiekracht, duurzaamheid en veiligheid. Geen enkel land of continent beschikt over een volledig eigenstandige waardeketen voor de ontwikkeling van halffeleiders, ook Europa niet. Samenwerking met andere landen is dus nodig, ook om onderlinge EU-concurrentie te voorkomen. Nederland en Europa moeten daarom versterkt inzetten op een gecoördineerde aanpak en een gezamenlijke strategie om sterke posities in deze sectoren te waarborgen. Dat doen we dan ook. Mijn collega, Minister Beljaarts van EZ, zet zich daarom samen met de halffeleidersector en gelijkgezinde landen in om die Europese industrie-positie op het gebied van halffeleiders te versterken. Zelf werk ik aan bilaterale halffeleiderpartnerschappen. Met Zuid-Korea hebben we er al een afgesloten. We verkennen ook de mogelijkheden met India op dat vlak.

Mevrouw Hirsch had een vraag. De EU moet een geloofwaardig alternatief vormen voor China. Er moet oog zijn voor het belang van partners die industrieën willen opbouwen, zoals voor nikkel. Wat is de visie van het kabinet op gelijkwaardig partnerschappen? Hoe rijmt de Minister dit met bezuinigingen op internationale samenwerking? Welk aanbod moet de EU aan andere landen doen? In EU-verband zet het kabinet zich in voor handelsafspraken met gelijke en redelijke standaarden. Daarnaast bieden we ontwikkelingslanden specifieke handelsvoordelen via onder andere economische partnerschapsovereenkomsten en het Algemeen Preferentieel Stelsel. In multilateraal verband ondersteunen we de integratie van ontwikkelingslanden in het internationale handelssysteem via onder andere de zogenoemde special and differential treatment en het Aid For Trade-initiatief. Door middel van dit soort initiatieven worden ontwikke-

lingslanden minder afhankelijk van hulp en kunnen zowel Nederland als derde landen profiteren van onderlinge handel. Tot slot vroeg de heer Paternotte waarom ik niet naar het World Economic Forum ga. Ik spreek op verschillende momenten met het bedrijfsleven en met collega-handelsministers uit andere landen. Zo ben ik net terug uit Turkije, waar ik mijn counterpart heb gesproken. Tegelijkertijd heb ik ook binnenlandse verplichtingen, zoals dit debat. Helaas paste het niet in mijn agenda om deel te nemen aan het World Economic Forum. Voorzitter, dit was het blokje overig.

De voorzitter:

Dan heeft u een interruptie van de heer Ceder. Ik verzoek u om het kort te houden in verband met de tijd.

De heer Ceder (ChristenUnie):

Dit is niet mijn main punt. Dit is het punt van de heer Paternotte. Ik dacht dat mevrouw Klever gewoon niet aanwezig zou zijn in Davos, maar nu geeft ze een agendatechnische reden aan. Kan ik daaruit opmaken dat ze er volgend jaar en de komende regeringsjaren wél bij wil zijn en dat het dit jaar helaas wegens agendatechnische redenen niet is gelukt? Of is er toch een andere motivatie?

Minister Klever:

Ik heb dit jaar mijn eigen afweging gemaakt of ik wel of niet daarheen zou gaan. Ik heb besloten om daar niet heen te gaan. Volgend jaar zal ik opnieuw een afweging maken. Er zijn een heleboel factoren die mijn agenda bepalen. Dat gaat verder een beetje buiten de reikwijdte van dit debat.

De voorzitter:

Sorry, meneer Paternotte, u heeft geen interrupties meer.

De heer Paternotte (D66):

Ik heb twee keer een vraag gesteld. Ik weet het vrij zeker.

De voorzitter:

We hebben kort de tijd. Ik ga mijn eigen interruptie, die ik nog wél heb, ook niet doen.

De heer Paternotte (D66):

Ik ben helemaal teruggelopen omdat ik twee interrupties heb gehad en omdat ik nog een vraag wil stellen.

De voorzitter:

We gaan nu naar de tweede termijn. U heeft elk één minuut. Ik stel voor dat u de vragen stelt die nog niet aan bod zijn gekomen.

De heer Paternotte (D66):

Welke twee interrupties heb ik gepleegd? Het klopt gewoon niet.

De voorzitter:

Sorry, meneer Paternotte. De eerste vraag waren er twee. Dat heb ik zo opgeschreven. We hebben allemaal een minuut. Ik stel voor dat u de vragen stelt die u wilt stellen. We hebben morgen ook al de tweede termijn. Help me even om binnen de tijd te blijven. Het lid Kostić.

Kamerlid Kostić (PvdD):

Voorzitter. Als het gaat over het Mercosur-handelsverdrag, hebben we alleen vertragingstechnieken van het kabinet gehoord. De Minister zegt te wachten op onderzoek van Wageningen, maar de tekst van het handelsak-

koord, waar de discussie juist over gaat, is al openbaar. Daar hoeven we in ieder geval niet op te wachten. Ten tweede is er al een onderzoek uitgevoerd naar de impact op de landbouw en sindsdien is er niets veranderd in het handelsakkoord op het gebied van landbouw. Er is dus geen enkele reden om te wachten op uitvoering van de Kamermotie en het kabinetsstandpunt in februari. Het Mercosur-verdrag is tot nu toe alleen in achterkamertjes en zonder democratische controle vooruit gedrukt, zo blijkt ook uit de controle van de EU-ombudsman. Als het kabinet nu niet actief optreedt, worden we een heel slecht megaverdrag in gerommeld, waar gewone boeren, dieren, natuur en gezondheid de dupe van worden. Ondertussen doet dit kabinet niets om een actief verzet tegen het Mercosur-verdrag te organiseren. Dat moet in februari echt veranderen en daarom vraag ik een tweeminutendeбат aan.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Paternotte.

De heer Paternotte (D66):

Voorzitter. Het blijft natuurlijk heel bijzonder dat de tegenstanders van het Mercosur-verdrag een optelsom zijn van partijen die zeggen dat ze willen dat de hele veestapel verdwijnt, maar tegen het verdrag zijn mede omdat het slecht is voor de landbouwsector, en partijen die juist de veestapel eerder zouden willen verdubbelen. Het kan natuurlijk niet zo zijn dat hun bezwaren allebei kloppen. Ik zou de Minister toch willen vragen wat haar boodschap is naar alle bedrijven, organisaties en ondernemers in Nederland die baat zouden hebben bij het verdrag, ook op basis van de onderzoeken die allang gedaan zijn.

Over het World Economic Forum: ik had gehoopt op iets meer voortvarendheid van de Minister, dat die zou zeggen: volgend jaar ga ik daarnaartoe. Volgens mij kan zij haar agenda voor over een jaar best maken. De datum staat al gepland. Ze gaf uitstekende antwoorden op schriftelijke vragen van de heer Vermeer, waarin zij duidelijk aangaf hoe belangrijk dat platform, het WEF, is voor ontmoetingen met bedrijven en allerlei internationale organisaties. Ik reken dus op deze Minister.

De voorzitter:

Mevrouw De Korte.

Mevrouw De Korte (NSC):

Dank u wel, voorzitter. Wij hebben de Minister een duidelijke motie meegegeven over de redenen waarom wij het Mercosur-verdrag niet steunen. Wij nemen aan dat ze die meeneemt in de Raad. De argumenten zijn duidelijk in de motie weergegeven. We wensen de Minister veel succes in de Raad.

De voorzitter:

Dank u wel. Meneer Ceder.

De heer Ceder (ChristenUnie):

Voorzitter. Ik heb tijdens het debat vragen gesteld over CSDDD en over Mercosur. Ik zie dat er nog ruimte is om het kabinet bij te sturen. Ik zal ook meedoen aan het tweeminutendeбат. Vanwege de tijd laat ik het hierbij.

De voorzitter:

De heer Ram.

De heer Ram (PVV):

Dank u wel, voorzitter. In tegenstelling tot het lid Kostić heb ik er wél vertrouwen in dat de Minister het standpunt van ons parlement over Mercosur goed overbrengt in de EU. Daar ben ik blij mee.

Als het gaat om Trump, de Trump-regering en de handelsbelemmeringen die er mogelijk aan zitten te komen, begrijp ik de positie van de Minister, waarbij je niet alle troeven direct op tafel kunt leggen. We wachten af totdat de heer Trump iets gaat doen.

We hebben wel moeite met de positie van de Minister en het kabinet met betrekking tot de toetreding tot de interne markt door kandidaat-lidstaten. Daar blijven wij faliekant op tegen. We vinden dat niet de juiste weg. De zorg die wij nog steeds hebben is dat het uiteindelijk toch leidt tot een EU-lidmaatschap, terwijl we dat niet willen.

De voorzitter:

Kunt u afronden?

De heer **Ram** (PVV):

Ja. Dat was mijn punt.

De voorzitter:

Lid Kostić, u wil een persoonlijk feit maken? Dat mag.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Misschien een kleine correctie, want de PVV zei dat ik er geen vertrouwen in had dat de Minister het standpunt van de Kamer zou uitdragen. Ze draagt het uit. Dat zegt ze en dat geloof ik wel.

De voorzitter:

Maar dat is volgens mij geen ... We zijn het debat nu aan het ... Was dit een persoonlijk feit?

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Volgens mij wel. Dan ken ik de regels wel. Dan maak ik 'm even af. Ik heb een correctie. Het kabinet en de Minister zeggen dat ze het standpunt van de Tweede Kamer uitdragen. Dat geloof ik echt wel. Dat hoor ik ook. Alleen vroeg de motie daar niet om. De motie vroeg het kabinet om het standpunt zelf in te nemen en dat het daarmee de boer opgaat en dus ook medestanders gaat zoeken om het verdrag van tafel te halen. Dus dat wil ik even rechtzetten.

De voorzitter:

Nee, sorry. Ik ga nu niet nog naar meneer Ram. Nee. Ik ga naar mevrouw Kamminga.

Mevrouw **Kamminga** (VVD):

Dank, voorzitter. Ik zal het kort houden, want we hebben nog een tweeminutendebat. Ik wil de Minister en haar ambtenaren vooral bedanken voor de beantwoording. Ik wil wel nog mevrouw Hirsch bijvallen, niet als voorzitter, maar in wat zij zojuist zei als GroenLinks-PvdA-Kamerlid, over die strategische visie en de noodzaak daarvan. Het gaat wat mij betreft niet alleen maar heel specifiek over wat er nu op tafel ligt, maar we moeten gewoon eerlijk zijn. We zijn een open handelsland, dus we moeten ons positioneren in die nieuwe geopolitieke situatie. Dan komen we voor grote vraagstukken te staan. Dus wat mij betreft is dat ook een wat bredere visie. Wat betekent dit voor onze economie? Betekent het dat wij ons anders moeten gaan positioneren, of niet, of dat we andere keuzes moeten gaan maken? Daar zit vooral die urgentie.

De voorzitter:

Lid Kostić, kunt u mij het woord geven als voorzitter?

Voorzitter: Kostić

De **voorzitter:**

Natuurlijk. Mevrouw Hirsch.

Mevrouw **Hirsch** (GroenLinks-PvdA):

Dank u wel. Ik heb meerdere vragen gesteld die onbeantwoord zijn gebleven. Dat waren onder andere die over de visie van deze Minister op de duurzame transitie in de nieuwe geopolitieke realiteit. Het zou mooi zijn als daar nog op teruggekomen kan worden. Eén van punt zorg, aansluitend op wat mevrouw Kamminga net zei, is de visie. Als ik vraag naar de visie op gelijkwaardige handelsrelaties en de Minister komt met een antwoord dat puur betrekking heeft op ontwikkelingslanden, maak ik mij echt grote zorgen. Er zijn landen als Indonesië, Zuid-Afrika, Brazilië en Nigeria. Dat zijn belangrijke handelspartners voor Nederland. Zij zien zichzelf echt niet meer als ontwikkelingsland. Zij zien zichzelf als gelijkwaardige handelspartner. Dus nogmaals is mijn nadrukkelijke verzoek aan de Minister om de Kamer serieus te informeren over haar visie op gelijkwaardige handelsrelaties en over haar visie op handel in de toekomst.

Hier laat ik het bij.

De **voorzitter:**

Dat is prima.

Voorzitter: Hirsch

De **voorzitter:**

Met dank aan de korte reacties van de collega's in tweede termijn, geef ik het woord aan Minister Klever. Uw tweede termijn.

Minister **Klever:**

Voorzitter. Het lid Kostić maakt zich er zorgen over dat we met Mercosur een verdrag in gerommeld worden. Ik zeg nogmaals: besluitvorming is nog helemaal niet aan de orde op dit moment. De kabinetsappreciatie doen we op basis van alle tekst, als alle teksten openbaar zijn. Dus de bewering dat ik alleen maar wacht op een update van de Wageningen Universiteit klopt niet. Er zijn ook gewoon nog een heleboel teksten niet openbaar. Ik wil graag een volledige appreciatie geven. In dit voorjaar komt die naar uw Kamer en dan kunnen we daarover spreken. Dan stond er nog een vraag open uit de eerste termijn over het rebalancing mechanism. Het rebalancing mechanism voegt de mogelijkheid toe om via geschillenbeslechting een oplossing te vinden wanneer bepaalde maatregelen van een verdragspartij de voordelen onder het handelsakkoord wegnemen of beperken. Deze afspraken doen niet af aan de nationale beleidsruimte die verdragspartijen behouden onder een handelsakkoord en die in dit akkoord ook expliciet herbevestigd wordt. Anders gezegd is er dus geen risico dat via dit verdrag de EU-Ontbossingsverordening of andere EU-wetgeving kan worden ondermijnd. Europa blijft baas in eigen huis. Hoogstens kunnen arbiters concluderen dat de markttoegang onder het verdrag deels moet worden teruggedraaid. Maar er zijn ook afspraken gemaakt over de transparantie van deze panels en arbiters. Tot slot zal ik hier in de kabinetsappreciatie ook verder op ingaan.

De heer Paternotte vraagt wat mijn boodschap over Mercosur is naar bedrijven. Mijn boodschap is: handelsafspraken zijn belangrijk, maar er zijn ook zorgen. We zullen dus alles meewegen in de kabinetsappreciatie die komt. Ik ben dus ook heel eerlijk naar bedrijven toe. Er zijn zorgen binnen het parlement, maar handelsverdragen zijn belangrijk. Er komt een

appreciatie waarin alles is meegenomen. We zullen daar dan met de Kamer over in debat gaan.

De heer Paternotte vroeg nog naar het WEF. Ik heb diverse dingen in mijn agenda staan. Ik maak op een gegeven moment een afweging op basis van wat ik belangrijk vind. In die hoedanigheid besluit ik of ik al dan niet naar dat World Economic Forum wil gaan. Ik zeg daarbij dat er heel veel gepraat wordt bij dat forum en dat ik die gesprekken vaak ook al bilateraal of in andere gremia doe. Het World Economic Forum heeft dus niet per se de allerhoogste prioriteit voor mij, zeg ik u.

De PVV vraagt naar de toetreding van kandidaat-lidstaten. De handelsverdragen met kandidaat-lidstaten staan echt los van het traject tot toetreding. Dat zijn echt twee verschillende trajecten. De voorwaarden voor toetreding zijn dus altijd gewoon leidend. Er worden echt geen landen de EU in gerommeld. Ik hoop dus dat ik hiermee ook de zorg bij de heer Ram kan wegnemen. Die handelsverdragen sluiten we alleen af als het wederzijds voordelen oplevert.

Mevrouw Kamminga en mevrouw Hirsch vragen om een strategische visie van het kabinet. Mevrouw Kamminga wijst op de gewijzigde geopolitieke situatie en op de urgentie van een visie. Ik deel de opvatting dat we daar met een visie op moeten komen, maar ik vind wel dat kwaliteit voor snelheid moet gaan. Er wordt als we speak aan die visie gewerkt. Aan het einde van het eerste kwartaal komen de handelsvisie en de visie op gelijkwaardige handelsrelaties naar uw Kamer.

Volgens mij heb ik hiermee alle vragen beantwoord.

De voorzitter:

Dan dank ik hierbij de Minister en haar ambtenaren voor het debat, en mijn collega's voor de steun die zij hebben gegeven om dit in goede banen te leiden. Tot morgen, om 11.00 uur, bij het tweeminutendebat.

Ik heb nog één toezegging:

- De Minister informeert de Kamer per brief over het krachtenveld met betrekking tot het Mercosur-verdrag.

Dank jullie wel.

Sluiting 16.01 uur.